

દાનેશ્વરી કર્ણ =

Resno પિઝમશી :-
“રોઠ સગાળશા.”

પ્રયોગક:-“પુષ્પ.”

પ્રકાશક:-

હરિલાલ જીવણલાલ ઠક્કર.

“શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય.” ટાવર રોડ-સુરત.

સુસ્ત ચરિતાના પુલ ઉપર આવેલા ધી “સંકર” પ્રી-ટાઇમ
પ્રેમમાં નાચવણુરાવ લક્ષ્મણસેવ નીકળે જાપી.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૫૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ દાનેશ્વર ૫૫

વિષય ૬ : ૬

શ્રી સરસ્વતૈ નમઃ! —: ૐ :— શ્રી પરમાત્મને નમઃ!
“શ્રી નવજીવન પુષ્પ-વાટિકા”... ..પુષ્પ છટું.

.....કુન્તી-પુત્ર રાજા.....

દાનેશ્વરી કર્ણ

—: અથવા :—

“શેઠ સગાળશા.”

પ્રયોજક:—“પુષ્પ.”

“જનની જણુ તો ભક્ત જણુ, કાં દાતા કાં શૂર,
નહી તો રહેજે વાંઝણી (પણ) નહી ગુમાવીશ નૂર.”

પ્રકાશક:—

હરિલાલ જીવણલાલ ઠક્કર.

“શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય.” ટાવર રોડ—સુરત.

(સર્વાધિકાર પ્રકાશકને સ્વાધીન છે)

પ્રથમાવૃત્તિ.]

ષ સ. ૧૯૨૬.

[પ્રત ૧૦૦૦

મૂલ્ય:—૦-૮-૦.

પ્રસ્તાવના.

દેવી સરસ્વતીને ચરણે આ મહારી માતરમી કૃતિ, એટલે છટ્ટો કાવ્યમય કથા.

“શ્રી નવજીવન પુષ્પ-ચાટિકા” નું આ ૬૬૦ પરિમલભીનું પુષ્પ. (૧) સરોવરની સુંદરી. ભાગ-૧ (૨) સરોવરની સુંદરી. ભાગ-૨ (૩) અભાગીની લક્ષ્મી (૪) ઝેરની ખાલી. ભાગ ૧-૨. પ્રભુ કૃપાથી આ પાંચે પુષ્પ જનસમાજના હૃદયે પોતાની મહેકથી ડોલાવવામાં વિજય બન્યાં છે. આ છટ્ટું પુષ્પ એનાજ પૃષ્ઠ-પ્રતાપે.

આ કાવ્યકથામાં “શેઠ સગાળશા” એજ “દાનેશ્વરી કર્ણ” નો પુનર્જન્મ, એ પ્રચલિત દંતકથા અને લોકમાન્યતાનો આધાર સ્ત્રોત આવેલો છે. બનારસ બાબુની એક પ્રખ્યાત રામકીલા કરનાર વિપ્ર મંડળીએ “શેઠ સગાળશા” નું આખ્યાન સુરતની શેરીએ શેરીએ કર્યું હતું, એ વાત સર્વને સુવિદિત છે. એના લખનાર એક સરસ્વત વિદ્વાન છે, અને તેમણે પણ પ્રસ્તુત પ્રસંગ પોતાની કૃતિમાં આવેખ્યો હતો.

બાલાજીના મંદીરમાં કથા કરનાર એક સુપ્રસિદ્ધ હરિદાસે પણ આજ કલ્પનાને પોતાના આખ્યાનમાં આગળ ધરી હતી અને પા આ કલ્પનામાં કંઈક મહત્વ લાગ્યું, અને મહેં એને આ કાવ્યકથામાં ચૂંધી. આજે ત્રણ ત્રણ વર્ષના સતત પરિશ્રમ પછી હું એ આપના જનસમાજના ચરણોમાં રજુ કરવા બાગ્યશાળી થયો છું.

“અર્જુનનો પ્રશ્ન, અને પ્રભુએ લીધેલી દાનેશ્વરીની કઠણ કસોટી એ પ્રસંગ મહારો પોતાનો ઉપજાવી કાઢેલો નથી. એ તો લખાઈ અવાઈ, જુના પુરાણા યજ્ઞ ગયેલા આપણા પૌરાણિક ઇતિહાસનું એ પ્રચલિત પાતું છે પરંતુ “લક્ષ્મીએ પૂઝેલો પ્રભુને પ્રશ્ન.” એ મહાં સ્વયં કલ્પના છે, એ સત્ય તો મહારે કબુલ કરવું જ જોઈએ ‘અંગુલી ડિગ્રે’ અરણ્યક અને ઈર્ષાજની પોતાની સ્ત્રીની અંગલી ગમ.

ક્રુષા શાંત થવી.' એ પણ મ્હારી પોતાની કલ્પના નથી, પરંતુ એક એવીજ દંતકથા છે.

અસ્તુ. “દાનેશ્વરી કહ્યું” એ “શેઠ સગાળશા”નો પૂર્વજન્મ હોય કે ન હોય ! આખીયે વાર્તાનું કોકડું કેવળ કલ્પનાને આધારે ચુંચાયું હોય, કે પછી સંપૂર્ણ સત્યને આધારે ! એ ઉડાણમાં હું ઉતરવા નથી ઇચ્છતો.

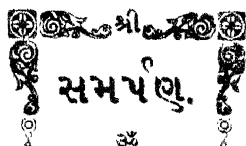
પરંતુ એટલું તો હું અચૂક અને નિઃસંશય કહીશજ, કે પ્રસ્તુત કાવ્યકથામાં મિશ્ર થયેલ કલ્પનાઓ, દંતકથાઓ, તથા લોકમાન્યતાઓથી “દાનેશ્વરી કહ્યું”ના જીવનચરિત્રમાં અલ્પાંશે પણ જાંખપ નથી લાગી. ઉલ્ટાં એ પ્રસંગોથી તો એમાં વધુ ઉજ્જવળતા, વધુ તેજસ્વિતા, અને વધુ રસાળતા આવ્યાં છે.

મ્હારું આમ સચોટ માનવું છે, છતાં કોઈ વાંચકમંજુની દ્રષ્ટિએ એમાં મ્હારાથી જાણેઅજાણે થયેલો દોષ દેખાય, તો હું એમને એટલી કલ્પનાનો ભાગ મ્હારી કાવ્યકૃતિમાંથી પડતો ચૂકવા નમ્રતા ભરી વિનંતી કરી લઉં છું.

આ આખુંયે આખ્યાન, બહુજ સરળ ભાષામાં લખાયું છે, એમ હું દાવો કરું છું. આશા છે કે મ્હાનેથી માંડીને તે મ્હોટાં સુધી પ્રત્યેક એનો લાભ લઈ શકશે ! પ્રત્યેકને એ પસંદ પડશે.

પ્રભો ! મ્હારી અંતરની અવશેષ અને ઉચ્ચ અભિલાષાઓ પાર પાડે ! એજ નમ્ર યાચના સાથે સાષ્ટાંગ નમસ્કાર.

વાડીકળીઆ પમથીઆ શેરી.	}	ભવદીપ,
સુરત.		સાહિત્ય પ્રેમી. “પુષ્પ.”
સંવત્ ૧૯૮૨. મહા સુદી પ્રથમા.	}	ગમનલાલ હીરાલાલ બલમી.

રા. રા.

શ્રીમાન્ શેઠજી જયરામ દયાળ મીઠાવાળા.

શુભ નિવાસ દાદર.

મહારા ઉપર આપશ્રીએ આજ સુધીમાં જે જે માયા, મમતા, અને પ્રેમના કૃપા-જળકુંડ ઢાળ્યાં છે, તેની ભીનાશ હજીય મહારી રંગેરંગમાં તરવરી રહી છે.

અણીને સમયે કીધેલાં અનન્ત ઉપકારોથી અકિત, અને આદ્ર થયેલ મમ અંતર આપની એ ઉદારતાથી છલકાતી યાદ કેવી રીતે ભૂલે ? કેવી રીતે વ્યક્ત કરે ?

આ -કુલ નહીં તો કુલની પાંખડી- જે કંઈ ચતુર્કિંચિત્ આપના ચરણકમળમાં હું આજે ધરું છું, એનેજ અત્યારે તો સપ્રેમ સ્વિકારી સતોષ પામવો રહ્યો. વધુ શું ?

આપના શ્રી અને સાહિત્ય પ્રેમ અમર તપો એજ પ્રાર્થના.

લી. કૃપાકાંક્ષી

હરિલાલ જીવણલાલ ઠક્કર.

—: શ્રી કૃષ્ણ ભક્ત :—

દાનેશ્વરી કર્પા

—: અથવા :—

“શેઠ સગાળશા”

—: ૐ :—

(હરિગીત છંદ.)

આ વિશ્વના પાલક પ્રથમ પરિપ્રહને વંદન કરી,
દાનેશ્વરી રાજા કરણની કંઠુ કથા કરણા ભરી.
સંગાથ શેઠ સગાળશા આવેખતાં આંસુ પડે,
આજે હસે જે ! જે ! જુઓ તે ! તે ! બધાં કાલે રડે. ૧

અમરાપુરી અમરેશની કલ્પો પ્રથમ હૈયાં વિષે,
અવિનાશીના આવાસમાં શોભા અનુપમ શી દીસે !
ફર ફર પુવારા બિડતાં પુષ્પો બહુ ખડેંકી રહ્યા,
જ્યાં પૂણ્ય, પ્રેમ, પવિત્રતા, મધમધ અહા ! મહેંકી રહ્યા. ૨

નાબૂક દોરી હીરની નાબૂક બાંધ્યો હીંચકો,
જેના વડે જૂલે જગત તે આજ પોતે જૂલતો.
શ્રી કૃષ્ણને સતી રુક્મણી શા મંદ મંદ જૂલાવતા,
પળભર પરાવી પ્રેમમાં ચિન્તા-જગત જૂલાવતા. ૩

ગુણવન્તીઓ ગોવિન્દને હેતે વધાવે કૂલડે,
રીસાય કોઈ મનાય ત્યાં ગમ્મત અનેરી શી પડે !
એવી મધુરી મોજમાં અર્જુન સખો ! આવી ચઢ્યો,
આસન ગ્રહું સન્માનથી કરજોડીને ચરણે પડ્યો. ૪

પારથ વદ્યો, “હે કૃષ્ણ ! અંતરમાં કુતૂહલ એ થયું,
મુજથી વધુ, ત્રિલોકમાં વહાલું બીજું તમને કયું ?
શંકા મૂકે આ ઉદલવી તેની સમાધાની કરો,
એકાદ પણ એવા બતાવો ભક્ત જે મુજથી ખરો.” ૫

ગોવિન્દ ગુણભંડાર જે ! આ પ્રશ્નથી સમજ્યા મને,
અર્જુન મ્હારો ભક્ત આજે ગર્વથી ઘેલો બને.
કુન્તેયને કૌરવ હણી આવ્યું અહંતા-બળ નવું,
“અભિમાન કોઈનું ના રહ્યું, રે’શે નહી.” એ શીખવું. ૬

એવું વિચારીને વિભુ ! પારથ પ્રતિ પોતે કહે,
“સહુ ભક્ત સરખા ભેદ કંઈ મ્હારી નજરમાં નહી રહે.
કિન્તુ મૂકે કે’વું પડે આ વિશ્વ-વાટ વિશાળ છે,
માપી શકયું છે કોણ ? એનું માપ ! યા શું ઢાળ છે ?” ૭

“આ વિશ્વમાં ચઢતા અરે ! એકેકથી એકેક છે,
દાતા, દયાળુ, દક્ષથી અદકા અનેકાનેક છે.
સેવક તણા સેવક પડયા તેમજ ધણીના પણ ધણી,
રણધીરના રણધીરને શૂરવીરના શિરોમણી.” ૮

“હું એક આખા વિશ્વમાં એવું દીલે ધરવું નહી,
‘મહારી મરાખર કોણુ છે?’ એ વાક્ય ઊચરવું નહી.
અભિમાનમાં અવિચારી પગલુંકોઈદિનભરવું નહી,
‘છું એકલો’ એ બોલવા સાહસ કદી કરવું નહી.” ૯

“પૃથ્વી વિષે કંઈ કંઈ મણી-રત્નો કટાયેલાં હશે,
ભૂ-ગર્ભમાં ચમકાર તેજસ્વી કટાયેલાં હશે.
તુલના ન જેની થાય માર પમાય ના, જેનો જરા,
અર્જુન, એવી છે બહુ રત્નાની દેવી વસુંધરા.” ૧૦

“નવરંગી મત્સ્યો નાચતાં સંસાર-સિન્ધુમાં હજી,
છે શેરને માથે સવાશેરો, ન ભૂલો ! એ કદી.
ગાંડીવધારી ! જે વિચારી ! શી કરી’તી હર્દશા !
કાળા વડે લૂંટાયલો ! બહાલો મ્હને તું સો વસા.” ૧૧

શ્રી કૃષ્ણના (આ) સદ્બોધથી શંકા-નિવારણુ તો થયું,
પણ “કોણુ છે ?” એ જાણવા મનમાં કુતૂહલ રહી ગયું,
તેથી ફરી બે હાથ બેડી કુન્તીનો સુત ઉચરે,
પ્રત્યક્ષ બેવું પારખું છે, જે હૃદય-શંકા હરે.” ૧૨

શ્રી ભકતવત્સલ કૃષ્ણજી નિજ ભકત-સંશય છેદવા,
ગ્રહી હાથ અર્જુનનો ઉઠયાં અભિમાનતું પડ લેદવાં.
બહાલો વધુ દેખાડવા આદ્યા કસોટી આંકવા,
ગ્રાહણુ ખની અર્જુન સહ નિજ તીર ધાયું તાંકવા. ૧૩

શુર-શિષ્ય થઈ પોશાક વિપ્ર-હરિદ્રીના શોભાવીયાં,
યાચક બનીને બેઠે રાજા કુર્ણુ પાસે આવીયાં.
દાનેશ્વરી રણભૂમિમાં જ્યાં શ્વાસ છેલ્લાં લઈ રહ્યો,
માતૃભૂમિને દેહના એ દાન છેલ્લાં દઈ રહ્યો. ૧૪

યાચક રૂપે અવનીશ ત્યાં આવી ‘અરેરે !’ બોલીયાં,
કાને પડ્યો જ્યાં દીનસ્વર ત્યાં નેત્ર કણે બોલીયાં.
વિનવી વિભુ દાનેશ્વરીને આ પ્રમાણે કહી રહ્યા,
“આ બાળને ઉપવિત-સંસ્કારો નથી રૂઝન્ થયા.” ૧૫

“દાનેશ્વરી ! તુજ નામ મ્હોટું સાંભળી અહીં આવીયો,
હે કુર્ણુ ! મ્હારી આશનો છેલ્લો ઉપાય અજમાવીયો.
જો દુઃખ મ્હારું ના ટળે (તો) દાનેશ્વરી શા કામનો ?
આજે જણાશે સત્ય શું ? ડંકા ફરે તુજ નામનો.” ૧૬

શબ્દો સુણી આ વિપ્રના કણે વિચાર્યું મન વિષે,
“દાનેશ્વરીનું નામ શું ? આજે પ્રભુ ! ધોવઈ જશે !
ના....ના....નહી બનશે.” કહી દાનેશ્વરી બોલ્યો પછી,
“જાવા ન દેશો ! આજ ! મ્હારો લાજ ! હે લક્ષ્મીપતિ.” ૧૭

“મ્હારાજ ! સુઝાશે ન દુઃખ દયાળુ ! એ દર્ખી નાખશે,
દાનેશ્વરીની નામના એવીજ અખંડિત રાખશે.
દાંતે મઠાવેલી કનક-રેખા અમૂલી ચાર છે,
પત્થર જરા આપો તમે આણી ફકત એ વાર છે.” ૧૮

અર્જુન વદ્યો અંતર વિષે અદ્ભુત કથન આ સાંભળી,
‘છે ધન્ય રાજા કર્ણ તું દાતાર-શ્રેષ્ઠ-શિરોમણી.’
ભોળું દ્વય પિંગળી જતાં પથર લીધો જ્યાં આપવા,
કૃષ્ણે મના કીધી હજી પૂરી કસોટી માપવા. ૧૯

“હું દિગ્ધ થઈ સેવા કરું ત્યારે મ્હને તું દાન દે,
દાનેશ્વરી એ જાતના તું દાનને શું દાન કે’ !
દેવાય ના દાનેશ્વરી ! તો સાફ મ્હોડે ના કહે,
આ વિપ્ર સેવાદાનને દેવા કદાપી ના ચહે.” ૨૦

પ્રત્યુત્તરે આ સાંભળી દાનેશ્વરી દીલે ડર્યો,
પાષાણ દેવા હાથમાં સૂતો સૂતો ધીમે સર્યો.
એ શક્તિહીન દાનેશ્વરીનો દેહ છોલાઈ ગયો,
પથર ગ્રહણ કરતાં સુધીમાં લાલ લોહીથી થયો. ૨૧

પણ ટેક મક્કમ પાળવા હિંમત અને ધીરજ ધરી,
દાનેશ્વરીએ દાંત પર પાષાણ-ધા વૃષ્ટિ કરી.
તડ તડ તૂટ્યાં દાંતો તરત ! ને લોહીનો કંઈ પાર ના !
“દાનેશ્વરી” એ નામ પર હે કર્ણ ! કંઈ ગણકાર મા. ૨૨

નિજ હસ્તમાં ચારે કનકરેખા કરણ રાજે લઈ,
“દ્યો દાન ! એ મહારાજ આ !” વાણી હસિત-વદને કહી.
અર્જુનનું અંતર પૂછે “શંકા હવે બાકી રહી ?”
ઉત્તર મળ્યો “શંકા સકળ મહારી નિવારણ થઈ ગઈ.” ૨૩

પણ કૃષ્ણજી કંઈ આ કસોટીથી નહીં રાજ થયા,
દાનેશ્વરી એ દીલની આવી હજી પણ નહીં થયા.
ત્યાગી અનુકંપા દયાસિન્ધુ ! ફરીથી ઉચ્ચાર્યા,
“દાનેશ્વરી ! આ દાન શું ત્હેં આમ દેવાં આદર્યા ?” ૨૪

“નિશ્ચિન રહી તુજ દાંતમાં એને અણઠી ત્હેં કરી,
અપવિત્ર એવી આપી શું વટલાવવા ઇચ્છા ધરી.”
દાનેશ્વરી બોલ્યો ફરી, “ચાચક ! તણી આ રીત છે ?
જહાના બતાવો લાખ પણ મહારીજ આખર જીત છે.” ૨૫

“નિર્મળ કરી ! આપું ફરી !” કે'તાં ધનુષ કરમાં ધર્યું;
ને તીર માર્યું તત્ક્ષણે પાતાળમાં જે પરવર્યું.
પળવારમાં ત્યાં એક નિર્મળ નીરની ધારા છૂટી,
ઘોઘ કનકરેખા ધરી ત્યાં ! ના રહી એકે તૂટી. ૨૬

નિર્મળ જળે નહવડાવી સોના-દાન એ રહામા ધર્યાં,
દઈ વિપ્રવરના હાથમાં હર્ષાશ્રુથી લોચન ભર્યાં.
અડતાં પ્રભુના હાથને....પરબ્રહ્મ રૂપ પ્રકાશીયું,
દર્શન કરી, પાવન થયો ! દાનેશ્વરી ! દુઃખ-નહાસીયું. ૨૭

દર્શન દઈ શ્રી કૃષ્ણજી ! દાનેશ્વરીને શું કહે ?
“મનમાં ગમે તે માગ ! રાજ કર્યાં ! તું જે કંઈ ચહે.
ત્રિલોકનો જે તાત આ મળવો મહા મુશ્કેલ છે,
સદલાગ્ય તહાઈ આજ તે તુજ પાસમાં ઉલેલ છે.” ૨૮

કરભેડીને વંદન કરી રાજા કરણ તવ ઉચર્યો,
 “દર્શન દીધાં અંતિમ સમય ! આ જન્મને સાર્યક કર્યો.
 આ જીવને કંઈ પણ હવે ઇચ્છા અધુરી ના રહી,
 આવી કસોટી ! પણ ફરીથી કોઈની કરશે નહી.” ૨૯
 “ભૂમિ કુમારી શોધીને મહારી ચિતા સળગાવજો,
 મૃતદેહ મહારી ત્યાં તમે પોતે પ્રભુ ! પધરાવજો.”

* * * * *
 આખું વચન અવિનાશીએ ! અર્જુન સહ પાછા ફર્યા,
 કેવાય. છે, ભૂમિ કુંવારીને કરણ રાજા વર્યા. ૩૦

* * * * *
 આંકી કસોટી ઇશ અર્જુનને પૂછે છે “કેમ છે ?
 શંકા-નિવારણ થઈ ગઈ કે હજી એમની એમ છે.
 દુનિયા વિષે દાનેશ્વરી જેવા હજારો ભક્ત છે,
 દિનરાત મહારામાંજ જે અનુરક્ત ને આશક્ત છે.” ૩૧
 કરભેડી કુન્તીકુમાર ફરે છે, “માફ માગુ શ્રી હરિ,
 સંશય અગર અભિમાનનો છાંટો રહ્યો છે ના જરી.
 દાનેશ્વરી શ્રી કર્ણની ! ભક્તિ અગાધ અનન્ય છે,
 રાજા કરણના નામને ! કોટાનકોટી ધન્ય છે.” ૩૨
 “દાની-પવન એ કર્ણનો ભાંગી ગયો ગર્વી-ધન,
 પૂછું હજું હું પ્રશ્ન જો ! આપો પ્રભુ ! પ્રેમે રજા.”
 પ્રેમાળ પરમ દયાળ બોલ્યા કૃષ્ણ બેલાશક કહે,
 તૈયાર છું નિવારવા શંકા હૃદયની જે દહે.” ૩૩

અર્જુન બોલ્યો “હે પ્રભો ! દાનેશ્વરીની આ દશા, દર્શાવી છે, આગળ હવે એની મ્હને શું ? કે ?” કથા.” નિજ લક્ષ્મીની મનવાંચના પરિપૂર્ણ કરવા પ્રેમથી, ગ્રહી હસ્ત અર્જુનનો ઉઠ્યાં તત્ક્ષણ પ્રભુ ! શુભ નેમથી. ૩૪

* * * *

જ્યાં સત્યવાદી સર્વદા સ્નેહે હુંટે મીઠી મળ, જ્યાં ધર્મ, નીતિ, ન્યાય તેમજ પૂણ્યની ઉડે ધળ. દેવી અનેરો સત્ય જ્યાં જીવન તણો ઉત્સર્ગ છે, વિહારભૂમિ દેવતાની ! સુરપતિનું સ્વર્ગ એ. ૩૫

આજે ત્યહાં દાનેશ્વરી નિજ દાનના પુણ્યે કરી, અશ્રુભીની આંખે ઉભો નિજ આંતરે વ્હાની ભરી. કરમાયલા મુખચંદ્ર પર કાન્તિ જરાયે છે નહી, સુંદર સુખો એ સ્વર્ગના ગમતાં નથી તહેને કંઈ. ૩૬

“અકસોસ ! હા અકસોસ !” કહી નિશ્વાસ ઉરથી મૂકતો, દિન દિન જતાં દાનેશ્વરી એ દીન ને દુર્બળ થતો. એવે સમય શ્રીકૃષ્ણ ત્યાં અર્જુન સાથે આવીયાં, અષ્ટાંગ કર્ણે એમના શ્રી ચરણમાં ઝૂકાવીયાં. ૩૭

રે ! ગદગદિત કંઠે કહ્યું, “કરુણેશ ! કંઈ કરુણા કરો, દુર્બળ દશા દેખી દયાળુ હે ! દયા દીલે ધરો. સ્વર્ગીય સુખ સુરલોકના, (આ) અમૃત તુલ્ય ગણાય છે, દાનેશ્વરી આ કર્ણને કયમ ઝેર તુલ્ય જણાય તે !” ૩૮

“સોનુ ! અહા ! સોનુ ! મહને સોનુ બધે દેખાય છે,
પાપણ તણા પલકારમાં પીળું પીળું પેખાય છે.
સોના વિનાની કોઈ પણ વસ્તુ મહને જડતી નથી,
હું શું કરું ? હે શ્યામ ! કંઈ સમજણ મહને પડતી નથી.” ૩૯

“આ હસ્તના સ્પર્શે કરી પોશાક કુંદન થાય છે,
અમૃત લોજન થાળનું અડતાં તરત બદલાય છે.
શય્યા વિષે પણ રંગ શા સોનેરી આવેખાય છે,
આ સ્વર્ગ તે સાક્ષાત્ કાંચનમય મહને દેખાય છે.” ૪૦

“સોને રસેલા હું અને સોને રસેલા છો તમે,
આ સ્વર્ગના સુરલોક શું દિનરાત સોનામાં રમે !
સોનું ઉપર ! સોનું નીચે ! સોનું અહીં, સોનું તહીં,
હું એ વિચાર ! સર્વવ્યાપી શું હશે સોનું અહીં.” ૪૧

“મ્હોંમા મૂકું જ્યાં કોળીઓ ત્યાં કુન્દને પડ્દાય તે,
હે શ્રી હરિ ! દાનેશ્વરી ! ભુખ-દુઃખથી રીખાય છે.
આપો પ્રભુ ! આપો મહને લોજન કંઈ આપો તમે,
કાપો વિભુ ! કાપો અરેરે ! ભુખના આ દુઃખને.” ૪૨

“ન્યાયી નિરંજન નામ વિશ્વે આપનું કેવાય છે,
નિષ્પક્ષપાતી ન્યાય નિર્મળ તમ વડે દેવાય છે.
તો હું પૂછું છું ! કેમ આ અન્યાય આજે થાય છે ?
દાનેશ્વરીએ શું કર્યું છે પાપ નહિ સમજાય તે.” ૪૩

“ઇન્સાફ જેનો પાક ! હા ! પૂજ્ય ગુણ ગવાય છે,
અંધેર કેવું ! આંખ મીચી ત્યાંય ભૂલો થાય છે.
ખોલો જરી ખોલો તમે ! સાચો તમારો ન્યાય છે ?
તોળો ફરી તોળો પ્રભુ ! ગંભીર ભૂલ જણાય છે.” ૪૪

“શું ? પૂણ્યવાનો સ્વર્ગમાં આ હાલતે દેખાય છે ?
જે દાન દે હંમેશ ! તેની દુર્દશા આ થાય છે ?
તમ આંગણે દાતાર તે શું યાચકો લેખાય છે ?
ઇન્સાફ માંશું છું કહો આ ન્યાય કે અન્યાય છે ?” ૪૫

“હું કરગરું ! કરુણા કરો ! કરુણાનિધિ કમળાપતિ !
અમૃતમય પકવાનની આ કર્ણને ઈચ્છા નથી.
મીઠો મુઠ્ઠો સમ લાગશે આપો પ્રભુજી ! રોટલો,
શાચી મુશોલિત ના ચાહું દેજો સુવાને ઓટલો.” ૪૬

“સુવર્ણમય સુખ સ્વર્ગનું સ્વપ્નેય આ લેવું નથી,
આથી ભલી મૃત્યુપુરી મહારી અહીં રે'વું નથી.”
વિનતી કરે રાજા કરુણ આંખો થકી આંસુ ખરે,
ખે હાથ ભેડી સાથ દાતા ! દાન માટે કરગરે. ૪૭

સંસારીઓ ! શું શું ખતાવે સમય ? અહીં નજરે પડે,
જે દાન દેતો રતનનું ! તે રોટલા માટે રડે.
જે એક વેળા બહેચતો સોનામહોરો પળપળે,
તે આજ કટકા રોટલા માટે બુઓ ! શું ટળવળે ! ૪૮

એ સુચવે છે, એજ કે:-“સરખો સમય જાતો નથી,
આ વિશ્વમાં હુમ્મેશ માટે એક વા વાતો નથી.
એ કાળની ને કર્મની સરખી ગતિ રેતી નથી,
સદભાગ્યની સરિતાય સાનુકૂળ સંઘા બહેતી નથી.” ૪૯

“પહેરે મતિ ! પહેરે ગતિ ! કેમ અચળ રેતું નથી,
નિર્ભો નદીનું નીર પણ એકજ દિશે બહેતું નથી.
જીઓ ! રવિ ને સોમ પણ નવ-સ્થાન નિત્યે ઠેરવે,
દિન એકમાં દેવી વિધાતા ! લાખ ફેરા ફેરવે. ૫૦

* * * *

અરજી-દંયાની દીલમાં પોતે દયાસિન્ધુ ધરી,
રાજા કુરુને કહી રહ્યા એ ભકતવત્સલ શ્રી હરિ.
“દાનેશ્વરી હે કુર્ણ ! નહી અન્યાય પણ આ ન્યાય છે,
અહીં ધર્મના પલ્લા વિષે ના પક્ષ કો-નો થાય છે.” ૫૧

“સાહુ પાપ-પૂણ્યો રીતસર આ ત્રાજવે તોળાય છે,
નિષ્પક્ષપાતે ન્યાયના વારિ અહીં ઢાળાય છે.
જેવું કરો તેવું ભરો ! જે વાવશો તે પામશો,
ખાવળ તણા વૃક્ષે કદી ના આમ્રફળ સોહાવશો.” ૫૨

“માફી કદાપી મેળવે બીજે, અહીં નહી માફ છે,
રાજા અગર હો રાંક એકજ સર્વનો ઇન્સાફ છે.
પરમેશ એ કંઈ પક્ષ પૈસાદારનો કરતો નથી,
અપરાધી તેમ ગરીબ માટે ન્યાય કંઈ ફરતો નથી.” ૫૩

“આયાલયે તો દીન તેમ શ્રીમાન એકસમાન છે,
સઘળા જીવો સરખાં બધાને એક સરખું માન છે.
દાનેશ્વરી તુજ નામ છે, તે લેશ પણ ખોટું નથી,
આ વિશ્વમાં કેા અન્ય તુથી દાનમાં મ્હોટું નથી.” ૫૪

“તેમાંય મ્હારો તું પરમપ્રિય કર્ણરાજ ભક્ત છે,
આત્મા પ્રતિ પણ પળ અહા ! મમ પ્રેમમાં અનુરક્ત છે.
દાનેશ્વરી ! રનેહે સદાએ દાન સોનાના દીધાં,
કોટી દુઃખી ને દીનના કબ્જો કરણ ! અળગાં કીધાં.” ૫૫

“ઉદારતા અદકી કરીને મેળવી શુભ નામના,
આજે અનૂભવથી કહે ભોજન વિના શા કામના !
જ્યાં જીવ જૂએ જાય પણ ખાવાં કશું ભોજન નથી.
મુકતા, મણિ, કાંચન તણા ત્યાં મૂલ્ય કોડીના નથી.” ૫૬

“પુષ્કળ પ્રજાને નીચવી નૃપ રાજ્યભંડારો ભરે,
દુષ્કાળ નથે જો પડે પણ દૈવસંયોગે અરે !
જ્યાં અન્ન શોધ્યું ના જડે ત્યાં એ ખજાના શું કરે ?
સોના રૂપાના પત્થરો (સિક્કાઓ) નહી પેટની પીડા હરે.” ૫૭

“મોતી હીરા અણુમૂલ્ય એ વેળા ન ઉપયોગી થતા,
પણ એક મુઠ્ઠી અન્નના એથીય મૂલ્ય વધી જતાં.
એકજ કણસણું કોહીનુરથીયે વહાણું લાગતું,
હહાડો ઉઘો કે પેટ તો પૂજન પહેલું માગતું.” ૫૮

“હે કર્ણ ! ત્હેં સોનું દઇને પૂણ્ય સોનાનું રખ્યું,
જે દાન દીધું ત્હેં ત્હને પાછું અહીંયા તે મળ્યું.
જો દાન દેતે અન્નનું તો અન્નને તું પામતે,
ને અન્ન મળતે હેમ બદલે (જો) અન્ન-વૃક્ષ ઉગાડતે.” ૫૯
“જેવું દીધું તેવું લીધું ! એમાં ભરે છે આંખ શું !
નિજ કર્મ-ફળ છે, ત્યાં નહીં નિશ્વાસ નાહક નાંખ તું.
અન્યાય છે કે ન્યાય છે ? મનમાં વિચારી તુંજ લે,
ને શ્રેષ્ઠમાં પણ શ્રેષ્ઠ દાન કયું હવે તે તુંજ કે !” ૬૦
“આ સૃષ્ટિના સંહુ દાનમાં પણ શ્રેષ્ઠ અન્નનું દાન છે,
એથી પછી બીજા ઉતરતા દાન કર્ણ ! તમામ છે.
એ અન્ન સાથે વસ્ત્રનું શુભ દાન કર્ણ ! ગણાય છે,
સોના રૂપાના દાન એની પાસ તુરંજ જણાય છે.” ૬૧
રદીયો મળ્યો સંતોષકારક કર્ણ સમજી સદશુણી,
બાલ્યો નમી, ઉપદેશ દઈ, હે કૃષ્ણ ! કીધો છે ઋણી.
ભગવાન ! આપો એક મનસા*-દેહ માગું કરગરી,
અમૃતમય ઉપદેશ તમ મૂકું જીવનમાં હું હરિ.” ૬૨
“અવતાર મૃત્યુદૈત્યમાં લઈ ભાવથી લક્ષિત ભરું,
ને દાન લોજન-વસના નિત્યે કૃપાળુ ! હું કરું,
દાનેશ્વરીનો ડાઘ ઘોઈ નામને નિર્મળ કરું,
દેહિધ્યમાન કરી બતાવી ચરણમાં મસ્તક ધરું.” ૬૩

*મનુષ્યની.

“બૂલ્યો શ્રીમંતાઈ વિષે એને સુધારી લઉં ફરી,
પણ ભૂખનું આ દુઃખ તો ટાળે. પ્રથમ ફૂંડું કરગરી.”
છે ભક્ત વત્સલ ભૂધરો. નિજ ભક્તને નહીં ભૂલતા,
ભારે ભયંકર ભૂલ પણ ભૂલી દયામાં ફેલતા. ૬૪

દાનેશ્વરીની આ દશા અવલોકતાં અંતર મહીં,
દીનનાથને આવી દયા વાળી પછી પ્રેમે કહી.
“દાનેશ્વરી ! તુજ દેવમાં ભોજન નથી, હું શું કરું ?
પણ એક રસ્તો છે હજી જે આજ તુજ સન્મુખ ધરું.” ૬૫

“પ્રાણેશ્વરી ત્હારી બધે કન્યાવયે ભમતી હતી,
સાહેલીઓના સંગમાં દિન એક તવ રમતી હતી.
સરખી સખી એકેકની મધુ મરકરી કરતી હતી,
વરઘેલી કંઈક કુમારીકા વાતો વિષે વરતી હતી.” ૬૬

“પ્રાદાણુ રખડતો એક એવા હાસ્યપૂર્ણ પ્રસંગમાં,
આવી પડયો, ને ભંગ પાડ્યો વૃંદના રસ-રંગમાં.
દુર્ભજ અતિશય દીન વેશે યાચના કરતો હતો,
પ્રતિ આંગણે એ અન્ન માટે ખૂખ કરગરતો હતો.” ૬૭

“બોલ્યો, “બહુ ઉપવાસી છું” એા ખેન ! માયાળુ થજો,
ખાવાનું આપો કાંઈ શુભ કલ્યાણ સર્વેનું હજો.”
કદુપ, દુર્ભજ દુર્દશા દેખી બધી એ સહીઅરો,
દુઃખી બિચારા દીનને ફૂંડે, “કર ધરો ક્યો કર ધરો.” ૬૮

“હ્યો ગોમતીને ગોતવા ભરથાર એનો આવીયો,
અલી ઓ પ્રભા ! જે પૂછ ત્હારો પતિ ખબર શી લાવીયો?
ના ના અલી ! આતો દીસે મોહન મધુરીનો ખરે,
જા બા સખી ! ભૂલેછ તું ! આ માલતી-માધવ અરે.” ૬૬

“ન્હાના પ્રકારે રંગમાં ગમ્મત કરે છે ઘેલીઓ,
તાળી પરસ્પર લઈ બનાવે ને હસે સાહેલીઓ.
પણ પ્રિયતમા ત્હારી હતી, અતિ ગુણવતિ બુદ્ધિમતિ,
એ દીનને જે દેખતાં દીલે દયાદ્ર થઈ હતી.” ૭૦

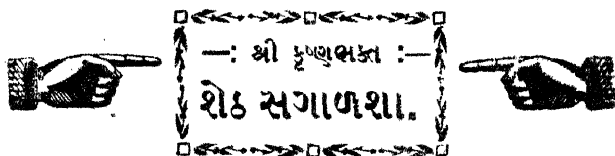
“તેણે બતાવી * આંગળી સંજા વડે સમજાવીયું,
હે વિપ્ર ! જા સ્હામે ત્હને લોજન મળે મનલાવીયું.
ઉપકાર ફાટી માનતો તે વિપ્ર સ્હામે ધર ગયો,
જ્યાં પ્રદા-લોજન થઈ રહ્યું તું ત્યાં જમીતરપતઃ થયો.” ૭૧

“તૃપ્તિ થતાં ઠરતાં હૃદય વિપ્રે શુભાશિષ શું કીધી ?
‘ઠરજો ઠર્યો છું એમ’ જેણે અંગુલી-અમૃત કીધી.
આ અંગુલી-નિર્દેષનું જે પૂણ્ય બહુ ફેવાય છે,
એનો મહિમા આજ પણ ! એવોજ માન્યો જાય છે.” ૭૨

“એ અંગુલી અમૃતભરી તું ચૂસ ! તો શાન્તિ થશે,
દાનેશ્વરી ! પળવારમાં આ દુઃખ ભુખનું ભાંગશે.
ખોટા ખરાનું પારખું હમણાજ તુજને થઈ જશે,
ને શ્રેષ્ઠ લોજન-દાન સૌમાં તેય તુંજ કબૂલશે.” ૭૩

દાનેશ્વરીએ દુઃખહારક વાત જ્યાં આ સાંભળી,
નિજ પ્રિયતમાની આંગળી ચૂસી જઈ શાન્તિ વળી.
અર્જુન પણ અવલોકી આ આશ્ચર્ય-લીન થઈ ગયો,
“શંકા ટળી ગઈ શ્રીકૃષ્ણ !” ફફડી ત્યાં થકી છૂટો પડ્યો. ૭૪

* * * * *

વર્ષો વિત્યાં ચાળીસ છે, ઉપર કહેલી વાતને,
દાનેશ્વરીએ જન્મ લઈ દીપાવી ભારત-માતને.
નિજ ભૂલને સુધારવા મૃત્યુભૂમિમાં અવતર્યો,
ઇતિહાસ એના પૂર્વજન્મતણો પ્રથમ પૂરો કર્યો. ૭૫

શુભ નામ શેઠ સગાળશા જાતે વલ્લિક-વૈશ્ણવ કહે,
સદ્ગુણ એલેયો પિતૃ-આજ્ઞા વિષે તત્પર રહે.
ગંગા સમાન પવિત્ર ગૃહજ્યોતિ સતી અંગાવતી,
ધર્મિષ્ઠ પુત્ર, પિતા, જનેતા ! દિવ્ય-પ્રેમી ત્રિપુટી. ૭૬

ગૃહસ્વામીની સદ્ગુણવતીને પુત્ર કૂળદીપક હતો,
શ્રીકૃષ્ણભક્ત સગાળશા સહુ વાતથી સુખીયો હતો.
સાક્ષાત્ ભક્તીએ ન શું ગૃહ-શેઠનું પાવન કર્યું !
વૈભવ-વિલાસો દાસી-દાસોથી વિભુએ ધર ભર્યું. ૭૭

પતિપત્ની બંનેએ મળી શુભ એક વ્રત લીધું હતું,
પ્રતિદિન જમાડી એક દ્વીજ જમવું પછી કીધું હતું.
સંસારમાં સાક્ષાત્ એ સ્વર્ગીય જીવન ગાળતાં,
દુઃખી અપંગ અનાથને પ્રેમે કરીને પાળતાં. ૭૮
સર્વેશના શુભ નિયમને સંભાળી બંને ચાલતાં,
ઉમરાવ દીલે હાથ હેતે નિર્ધનોનો અલતાં.
સંસારના ભોગી છતાં સન્યસ્ત જીવન ગાળતાં,
માયા નહીં (પણ) માયાપતિમાં મન નિરંતર વાળતાં. ૭૯

* * * * *
પણ કયાં સનાતન ને અચળ સત્યે ભરેલી સૃષ્ટિ છે ?
દેખાવ છે જે સ્થૂળ એ તો પલકભરની દ્રષ્ટિ છે.
ન્યારી નમૂનેદાર ને ચંચળ વિધિની ચાલ છે,
જે આજ છે કાલે નથી (તે) આજે નથી તે કાલ છે. ૮૦
મરણ મુજબ નાવિક એ ! આ જીવન-હોડી હાંકતો,
મરણ મુજબ દોડાવતો, મરણ મુજબ થોભાવતો.
માનવ-જીવનના હોડકાં દરરોજ ડગમગ થાય છે,
દોરે વિઘાતા તેમ નિર્બળ બાપડાં દોરાય છે. ૮૧
સંસારી રાજ ભરથરી, સંન્યાસી ક્ષણમાં થઈ ગયો,
હરિશ્ચંદ્રને ચાંડાળ તે સેવક તરીકે લઈ ગયો.
કાલે અયોધ્યા નગ્રમાં શ્રી રામને રાજ કરે,
પિતૃ-વચનને પાળવા તે આજ વનમાં નીસરે. ૮૨

નળરાય પૂણ્યપવિત્ર સત્વાદી પ્રભાપાલક અરે !
 બુદ્ધિ ભમી, *બુગટું* રમી, નિજ રાજ્ય છોડી પરવરે.
 જે પ્રાણથી ખ્યારી અતિ, દમયંતી સમ્રાજી સતી,
 તેને અરણ્યે એકલી છોડી ગયો × નૈષધપતિ. ૮૩

સ્વામી ટળીને રાજ્યનો સેવક થઈ પોતે રહ્યો,
 એ અશ્વપતિ ! પલટાઈ પોતે પલકમાં પાલક થયો.
 દમયંતી દેવી રાજ-રાણી સહેજમાં દાસી થઈ,
 તારામતી રાણી બિખારી હાલતે કાશી ગઈ. ૮૪

ભડ લોજ +પૃથ્વીરાજ ને સંગીતપ્રિય ÷માલવપતિ,
 જેનાથી ધરતી ધ્રુજતી તેની શું થૈ વાંચો ગતિ ?
 એ સર્વ એ સમજાવતાં કે “દિન પછીથી રાત છે”,
 ‘સરખી સ્થિતિ રે’તી નથી’ એ પૂર્ણ નિશ્ચિત વાત છે. ૮૫

*

*

*

*

એ રીત આજે શેઠની સંસાર-નોકા ક્ષેમ છે,
 પણ કાલ નીલે કેમ ! સરખી એજ મ્હોટો વહેમ છે.
 આજે કૃપાસિન્ધુ તણી સંપૂર્ણ માથે રે’મ છે,
 ભાવિ અકળ શું કળ પડે ? એમાં લખાયું કેમ છે ? ૮૬

*બુગાર, ×નૈષધપુરનો ધણી અર્થાત્ નળરાજ. +પૃથ્વીરાજ
 યોદ્ધાજી. ÷રાજા ભરથરી, અને માલવપતિ મુંબ.

જેનું જપે એ નામ એ શ્રી કૃષ્ણના મંદીરમાં,
જવા મૂકી દયો નાવ, તરતું, કલ્પનાના નીરમાં.
નંદનભૂમિ શ્રી કૃષ્ણની અવલોકી છે પહેલાં તમે,
જે એકથી અગણિત વેળા આંખને જોવી ગમે. ૮૭

ત્યાં પુષ્પના કિંડોળ પર કંઈ રાણીઓ હોંચી રહી,
ફૂલડાં સુગંધિત તેલ શિર એકેકને સોંચી રહી.
કો હર્ષવેલી કેશની વેણી સરસ ગૂંથી રહી,
કો આ લલિત, કે આ લલિત ! સૌ પુષ્પને ચૂંથી રહી. ૮૮

આ શોભશે ! આ દીપશે ! આ ખીલશે ! આ ઠીક છે,
શણુગાર સજતી સોળ વિધવિધ સુન્દરીની રીત છે.
કો ફૂલ વેણીમાં ગુંથે તો કોઈ ખસ ગજરા કરે,
માળા પરાવે કોઈ, કો સાડી મૂકી અમ્બર ઘરે. ૮૯

કો એક મૂકી અંગ પર કંચુકી ખીજી ધારતી,
શોભેછ કેવી ! આરસીમાં દોડીને નિહાળતી.
વસ્ત્રો-અલંકારો વિવિધ શૃંગાર-સામગ્રી અતિ,
શું શું લખું ? લખતાં કલમ ને આંખ જોતાં યાકતી. ૯૦
કાને હીરા ને હેમના શા કણુંફૂલ ઝગઝગ થતા !
કરકંઠણો ઉંચા નીચા થઈ દિવ્ય ગાન સુણાવતા.
કુમ્હુમ્હુમ્ કરેહું ભાલમાં....નયની ધરેલી નાકમાં,
ગ્રીવા સોંચેલી હારથી અંજન કરેલાં આંખમાં. ૯૧

આંઝર પગે પહેરી મલકતી કેઈ ત્યાં રૂમઝૂમ કરે,
 કેઈ વીણા લઈ ગાય કેા આરંભ નૃત્યતણેા કરે.
 કેા કેશુડાના કૂલનો શું રંગ કાઢે છે અરે !
 કેઈ ગલાલે હાથ રંગે કેઈ પિચકારી ભરે. ૯૨
 લક્ષ્મીપતિ હીંકાળ પર લઈ લક્ષ્મીજીને હીંચતાં,
 સહુ સુન્દરીને ચીર-શીર ગલાલ-રંગે સીંચતા,
 ઉઠ્યા પ્રભુ પિચકારી લઈને કેશુડે-રંગે ભરી,
 છાંત્રી લિંબવી લક્ષ્મીને લીલા વસન્તે આહરી. ૯૩
 ઉઠે અખીલ-ગલાલ ને છાંટકાવ કેશુડાતણેા,
 સ્વર્ગીય સ્નેહે મહેલ શેા શેાભી રહ્યો સોહામણેા.
 શા રંગ ઢાળે, ચીર ચાળે, લક્ષ્મી ને લક્ષ્મીપતિ !
 હા ! અંગ બોળે, રંગ બોળે સહુ પરસ્પર પ્રેમથી. ૯૪
 “છોડો હવે ! બસ બહુ થયું” કર કૃષ્ણના કંઈ જાલતી,
 કેા કૃષ્ણને કેા લક્ષ્મીને રંગે ભરી ભરી આલતી.
 કેા લાલ લાલ ગલાલ લઈ માથા મહીં જઈ ઘાલતી,
 કેા છાંટશે પિચકારી ધારી પૂંઠ પાછળ આલતી. ૯૫
 ત્રિલોકનો ત્રાતા અકળ લીલા અહા ! રેલી રહ્યો,
 વદ્ધલ વનિતા-વૃન્દમાં હોળી મહા ! બેલી રહ્યો.
 લબ્બા લલિત લહાવા કને લક્ષ્મીપતિ ડેલી રહ્યો,
 નિજ માન ને મહોટાઈ મરતીમાં *મધુ મેલી રહ્યો. ૯૬

આગળ ધરી લક્ષ્મી ! પછાડી શ્યામ એ સંતર્ધ રહ્યા,
શા છૂટથી પ્રેમી-હૃદયના છાંટણા છંટર્ધ રહ્યા.
શૃંગારભુવન કેશુડાના રંગથી રંગર્ધ રહ્યા,
આવાં મધુરા ઉત્સવો સૌ કોઈ ગૃહ મંગર્ધ રહ્યા. ૯૭

રણુવાસમાં રમણીય હા ! રસરંગ શો રેલર્ધ રહ્યો !
મંગળ દિવસ છે આજ ! હોળી-ફાગ શો ખેલર્ધ રહ્યો !
કેવો વસન્ત-બહાર આ અનુપમ અહાહા થર્ધ રહ્યો !
જાણે ન આખો પ્રેમનો સિન્ધુજ સ્વર્ગે જર્ધ રહ્યો ! ૯૮

કંઈ કેટલીના અમ્મરો અણુમૂલ રંગાયા ખરાં !
કંઈ કેટલીની કાંચળી લીંબર્ધ બાકી ના જરા.
કંઈ કેટલીના મુખ પર સુરખી સરસ પથરાઈતી,
કંઈ કેટલીના ગાલ પર લાલો ગલાલની છાઈતી. ૯૯

કંઈ પ્રેમઘેલીના બધાંયે કેશ રંગાયા હતાં,
લક્ષ્મીપતિ પણ કેશુડાના રંગથી છાયાં હતાં.
ગમ્મત ઘડીલરની પછી ન્યાં પ્રેમમય પૂરી થર્ધ,
શૃંગારભુવન છોડીને સહુ સુન્દરી સ્નાને ગર્ધ. ૧૦૦

લીધાં ઉછંગે લક્ષ્મીને લક્ષ્મીપતિએ ત્યાં પછી,
ઝૂલે ઝૂલાવે બેસીને હિંડોળ પર ઉમંગથી.
લક્ષ્મી કહે “પ્રાણેશ ! મનમાં પ્રશ્ન એ ઉત્પન્ન થયો,
સદ્ભાગ્યશાળી આપણાથીયે વિશેષ હશે કયો ?” ૧૦૧

“મુજથી વધારે કોઈ પણ છે પ્રિય ! ખોટો આપને ?
 સેવા અને ભક્તિ કરે મુજથી વધુ ! જોયું તમે !
 ત્રિલોકમાં સૌથી વધુ હું એક તમને આહું છું,
 સેવા-સરિતા-નીરમાં હું નિત્ય ઉઠી નહાઉં છું.” ૧૦૨
 આ શબ્દ જ્યાં કાને પડયા, ચોંકી ઉઠયાં લક્ષ્મીપતિ,
 આવોજ પ્રશ્ન કર્યો હતો અર્જુન ! તેની થઈ સ્મૃતિ.
 ટાળી હતી શંકા સહજમાં ! તું જરા સમજી હતો,
 કણમાત્રમાં સમજી જતાં નિજ ગર્વને ભૂલ્યો હતો. ૧૦૩
 પણ આ અરેરે નાર-હઠ ! લીધી કદી ના છોડશે,
 સાક્ષાત્કાર થતાંય એ માને ન ! મુખ મરોડશે.
 હઠ માનુની મૂકે ન ! બસ કકકો ખરો પોતા તણે,
 ખોટો મમત સાચો ગણે ! એનીજ હા એ હા બણે. ૧૦૪
 લાખો દલીલો દાખલાં છે વ્યર્થ ! રેવું ભારમાં,
 *દાવો ન એ જીતાય છે છેવટ વકીલો હારમાં.
 પંડિત પણ પ્રમદા તણે નહી પાર પામે છે કદા,
 છે દેવીઓનો દેવતા પર દિગ્વિજય સમજે સદા. ૧૦૫
 આ વિશ્વમાં મ્હોટી ગણે તો હઠ ખરેખર ચાર છે,
 છે યોગ-હઠ પહેલી ખીજ એ બાલ-હઠ નિર્ધાર છે.
 ત્રીજી ગણતરીમાં ગણાતી રાજ-હઠ જે નામ છે,
 એ સર્વથીયે શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી-હઠ સાથે આજે કામ છે. ૧૦૬

સીતા સતીએ એજ સ્ત્રી-હઠ પંચવટીમાં આઢરી,
લોલાઈ, મૃગને મારવા શ્રીરામ સાથે જુદ કરી.
પરિણામ એ ! લોકેશથી સીતા-હરણ રહેજે થયું,
ખોટા મમત્વેથી કયહાં ! કોનું ? કહો સુધર્યું કયું ? ૧૦૭

ખોલ્યા પ્રભુ “લક્ષ્મી તમે સમજી થઈ કયમ વીસર્યાં ?
તમ હઠ થકી ભગવાં ધરી, ખાવા ખનીને નીસર્યાં.
બ્રહ્મા, સહિત હું-વિષ્ણુ ને ઉભયાપતી સાથે અમે,
અત્રિ ઋષિને ઘેર મોકલનાર હઠવાદી તમે.” ૧૦૮

“નિજ સ્વામીની સેવા સતી એ અનુસૂયા કેવી કરે !
જોવું હતું તમને સતિ શિરોમણી શું હશે ખરે !
કરતાં કસોટી સતીત્વની ખાળક અમે ત્રણેયે થયાં,
પાયે પડીને છોડવ્યાં તે વાત શું વિસરી ગયાં ?” ૧૦૯

“માટે નકામી હઠ તજી આ ગર્વ મિથ્યા ટાળજો,
કંઈ કંઈ ઇમજ કાઢવ વિષે સંતોષ મનમાં વાળજો.”
આ પ્રેમથી લરપૂર પ્રત્યુત્તર પ્રતિનો સાંભળી,
લક્ષ્મીજીના અંતર વિષે જાણ્યું કુતૂહલ શું વળી ? ૧૧૦

નાખી ગળામાં હાથ, કરતાં બહાલ વાણી ઉચર્યાં,
“આ શબ્દ સ્વામી ! આપને મ્હેં ગર્વવશ થૈ ના કહ્યાં.
આવ્યા અચાનક હોઠ પર જે વાત મ્હેં તમને કહી,
સાચા તમારા લકતને અવલોકવા ઇચ્છા થઈ.” ૧૧૧

“પ્રેમે પૂછું છું પ્રશ્ન હું ! દેખે પ્રભુ ! ઉત્તર તમે,
નિશ્ચિન તમારા દીલમાં કે’ને કઈ મૂર્તિ રમે’
ને સાંભળી ત્રિલોકજ્ઞાની નિજ પ્રિયાને શું કહે ?
“તુંથી અધિક મમ અંતરે બસ એક જલ્પ સ્થાયી રહે.” ૧૧૨

“દિન રાત રટતો દિવ્ય મહારો ભકત એ સુખ નામને,
નિજ સત્ય, નીતિ ધર્મથી છતો રહ્યોછ તમામને.
સંસારમાં સ્વર્ગીય સુખ-સંતોષનો અનુભવ કરે,
લક્ષ્મી ! તમારી લેશ પણ દરકાર ના દીલે ધરે.” ૧૧૩

“પત્ની પરમ પતિ-ભકત ધર્મશિકત દેવી ભગવતી !
છે પુત્ર આજ્ઞાધીન ગૃહની સેવિકાએ પણ સતી.
એ સ્નેહ-ભકતિ-શૃંગારાએ બધા છે તહારો પતિ,
એ દૃઢ્ય-કારાગૃહ વિષે પૂરાયલો હું પ્રીતથી.” ૧૧૪

“પણ એક ના છૂટો મૂકે મહેરો અખંડિત એ ભરે,
કરતાળ નામ કૃપાણુ લઈ ચેતી સદા ચોરી કરે.
લ્યો લક્ષમાં લક્ષ્મી તમે ! આ ચિત્ત ઉપલબ્ધિયું અહીં,
બાકી ખરેખર ચિત્ત તો કેહી બન્યું મહારું તહીં.” ૧૧૫

“સૃષ્ટિ સકળના બંધનોમાં એષ્ટ જે દેખાય છે,
તે સત્ય એવું સ્નેહ-બંધન વશવત્ લેખાય છે.
એ બંધને બંધાઈને પ્રાણો પતંગો પાથરે,
કેહી બની કાન્તા-કમળમાં નર-અમર કેવાં મરે !” ૧૧૬

“શુભ નામ શેઠ સગાળશા ! મમ લકત મૃત્યુધામનો,
ચંગાવતી પત્ની સતી ને પુત્ર શુભ-શુભ નામનો.
પત્ની, પતિ ને પુત્રની પ્રેમી ત્રિપૂટી એજ છે,
લક્ષ્મી ! તમારા કંથ આ એ હૃદય-કિલ્લે કેદ છે.” ૧૧૭

“એ લકત શેઠ સગાળશાનો હૃદયમાં શુંબર છે,
લક્ષ્મી ! બધે ખડોચો તમે પણ ત્યાં તમારી હાર છે.
પ્રાણેશ્વરી ! પ્રત્યંગમાં શોધો બરેલું નામ એ,
દેવી ! તમારા દેવને ઠરવા ખરેખર ઠામ એ.” ૧૧૮

કરબોડીને લક્ષ્મી કહે “મ્હારે ગળે ના બિતરે,
પ્રત્યક્ષ આંખોથી બતાવો તોજ ઉર-શંકા હરે.
જો શુભ સોનુ હોય તો આંકી બતાવો હે પ્રભુ !
બિતરે કસોટી પાર તો સમજાય સાચું એ બધું.” ૧૧૯

શબ્દો સતીના સાંભળી પણ એક ખોઈ ન વખતની,
ઉઠ્યાં તરત ઉતાવળાં કરવા કસોટી લકતની,
લેવા પરીક્ષા લકતની શ્રીશ્યામસુંદર પરવર્યાં,
વાંચક ! મૂકું ખુલ્લાં પરીક્ષામાં સવાલો શું કર્યાં ? ૧૨૦

* * * * *
પ્રારંભમાં કરવા કસોટી મેઘને આજ્ઞા કરી,
“તમ સૈન્ય સહ જઈને કરો પાવન તમે મૃત્યુપૂરી.”
આજ્ઞા અને તે ઇશની સામર્થ્ય શું ઉલ્લંઘવા !
કડ-કડ કરી તૂટી પડ્યો લાગ્યો બધાને રંગવા. ૧૨૧

વૃષ્ટિ કરી ! સૃષ્ટિ ભરી ! હિંમત મુશળધારે હરી,
 કંપાવી મૂક્યાં કાળજાં ગંભીર ધુધવાટા કરી.
 વિજળી-કડાકા-ઘોર ગાળે ! ગાજવીજનો પાર ના,
 કાને પડે ના કંઈ ધ્વનિ વિણ એક વૃષ્ટિ-ધારના. ૧૨૨
 વાયુ ફૂંકાયે ભેરથી વરસાદની હેલી થતી,
 ઘર આંગણાની ખહાર જવા કોઈની હિંમત નથી.
 બહુ પાપ ! યા તો *શાપ ! ક્યાંતો કોપ કુદરતનો થયો,
 દિન રાત ધો ધો ધાર ! બેશુમાર ચાલુ પડી રહ્યો. ૧૨૩
 વરસ્યો ! અને વરસ્યો ! સતત ને સખત એનો માર હા !
 સુજે નહી શું રાત ! કે શું દિન ! બધું xઅંધાર હા !
 થાભે નહી થાકે નહી, ખાયે નહી સૂવે નહી,
 કર્તવ્ય કરતાં “કોઈનું” શું થાય છે ?” જૂવે નહી. ૧૨૪
 રે ! હાય ! આખા શહેરમાં સર્વત્ર હાહાકાર છે,
 જળમય જગા ! જીવ માત્રનો “પાણી” અહા ! પોકાર છે.
 શ્રીકૃષ્ણભક્ત સગાળશા આવે સમે ભક્તિ કરે,
 “જે થાય તે શુભ કાળ” એ સિદ્ધાંતને દીલે ધરે. ૧૨૫
 પણ પ્રત્ત લોજનદાનનું નિશદિન જમાડે પ્રદાને,
 પાલન અખંડિત આદરે ! સ્પર્શે ન તે વિણ અન્નને.
 આવે પ્રસંગે શું કરે ? પગ ખહાર જ્યાં મૂકાય ના,
 સાધુ પછી ક્યાં શોધવો ? નિજ નિયમ પણ ચૂકાય ના. ૧૨૬

ઉપવાસથી પત્ની-પતિ ને પુત્ર ત્રણ કાયા ઢમે,
નિજ સ્વામીની સાથે સતી ચંગાવતી પણ ના જમે.
માઆપને મૂકી જમે ના સુત ઉભયનો લકત જે,
ભૂખ્યો રહે માતુ-પિતુ પ્રભુ-પ્રેમમાં અનુરક્ત એ. ૧૨૭

ઉપવાસ પર ઉપવાસ ને ઉપવાસ ચાલ્યા જાય છે,
તો પણ દયાહીન મેઘની મીઠી નજર ક્યાં થાય છે ?
એવો હજુ પડતો રહ્યો ! સેવક બિચારો શું કરે ?
વિશ્વેશ પર વિશ્વાસ (છે) એવો લકત દીલે ના ડરે. ૧૨૮

રે ! નાં ડગ્યો ! એ ના ડગ્યો લવલેશ વ્રતથી ના ફર્યો,
ફિન સાતની લાંઘણ થઈ પણ પાય પાછો ના ધર્યો.
જીત્યો ! અહા જીત્યો ! પરીક્ષાના પ્રથમ એ પ્રશ્નમાં,
આનન્દ બસ આનન્દ સ્પુર્યો અંતરે શ્રીકૃષ્ણના. ૧૨૯

અવલોકતાં ધીરજ અડગ અખિલેશ ઉર રાજી થયા,
નિજ લકતના ઉપવાસ-પૂણ્યે મેઘરાજ શમી ગયા.
હાર્યા અને થાક્યા બહુ વરસો મહા મહેનત કરી,
આરામ લેવા એમને છુટી મળી અંતે ફરી. ૧૩૦

ઉંચો થયેલો જીવ પાછો હાસ ! કહી નીચે ઢળ્યો,
ઉડી ગયેલા પ્રાણમાં પ્રાણે પુનઃ આવી મળ્યો.
ઈશ્વરકૃપા અવલોકતાં વન્દન ત્રિપૂટીએ કર્યા,
ને સેવકો બહુ સાધુ-બ્રાહ્મણ શોધવાને પરવર્યા. ૧૩૧

કરવા કસોટી કેશવે તત્કાળ પ્રાદાણ-રૂપ ધર્યું,
કંડુપી કાયા કૂખડી મૃગચમં પર આસન કર્યું.
ગંદી અરેરે! દેહ જેમાં કંઈક કીડા બદબદે,
લોહી પડું ચીચળી ચઢે એવું ઝરે અંગે બધે. ૧૩૨

મુખ આકૃતિ વિકાળ જે ભેતાંજ ધ્રુવતું અરે !
દુર્ગંધમય એ દેહ પર માખી બહુ બણબણ કરે.
એવા પ્રભુની પાસ સેવક શોધતા આવી રહ્યા,
મસ્તક છુકાવી શેઠના જે દીન શબ્દો તે કહ્યા. ૧૩૩

“સાધુ પુરૂષ ! અમ શેઠના ગૃહ-આંગણું પાવન કરો,
આલો અમારી સાથમાં ભોજન કરી દુઃખડાં હરો.
વિનતી અમારી એટલી અમ સ્વામી-ગૃહ આવો તમે,
ભોજન લઈ ભોજન તણો ઉપવાસ છોડાવો તમે” ૧૩૪

નરમાશથી વિવેકથી ફૂલી આ વચન નીચો વળ્યો,
પણ ક્રોધથી કંપાવનારો પ્રત્યુત્તર સાંભો મળ્યો.
સાધુ રૂપે સાક્ષાત્ ત્યાં શું સર્વવ્યાપીએ કહ્યું,
આવી રીતે વહતાં તહને તુજ સ્વામીએ શું શીખવ્યું ?” ૧૩૫

“સ્વામી તમારો ક્યાં ગયો ? કે સેવકોને મોકલ્યાં,
એ એમ સમજે સાધુઓ રસ્તે રખડતા છે અલ્યા !
તમ શેઠને સાધુપુરૂષની કદર-કીંમત છેજ ક્યાં !
મેલી મૂકી છે ? કેમ એ ભંતે ન આવ્યો તેડવા ?” ૧૩૬

“કીંમત અમારી એક કિંકર જેટલી જેણે ગણી,
 ધર્મિષ્ઠ કે ગર્વિષ્ઠ એ કેવો તમારો છે ધણી ?
 સમજી શકે શું સંતને ! જે શેઠ છે, શ્રીમાન છે,
 સાધુ જમાડે રોજ, મિથ્યા એક એ અભિમાન છે.” ૧૩૭

“દુનિયા વિષે દાતાર પોતાને લલે કાંવે કહે,
 પણ ઢાંગ એના મમ સમીપે સ્વેચ્છ હાંકયો ના રહે.”
 રે ! શબ્દ આવા સાંભળે ! આદેષ પોતાં જ્યાં અરે !
 સેવક હશે એકદમ સોમાં કોધ દોષે ના ધરે. ૧૩૮

પણ ભાંગે તેવો રાંગ એ કુવચ તણે પાત્ર છે,
 આ સેવકના અંતરે નિજ સ્વામીના નિદાણ છે.
 જાણ્યું અજાણ્યું સહુ કરી મેંડોટા મને ભૂલી ગયા,
 કરબોડી પાછા કિંકરે એ શબ્દ વિનવી શું કહ્યા. ૧૩૯

“મહારાજ ! મુજ અપરાધની માર્ફા સપ્રેમે આપજો,
 મમ સ્વામીના સદ્દર્શની સાચી કસોટી માપજો.
 ખેલાં પધારો ઘેર ન અવલોકજો શી કન્યૂનતા,
 માથુ મૂકીશું ચરણમાં પામી હશે તો સંવશ.” ૧૪૦

“સ્વામી અમારા સાધુ-ગોત્રી નિત્ય એના આદરે,
 ખેલાં જમાડી એક સાધુ એ પછી ભોજન કરે.
 છે નમ્ર સાદા સદ્ગુણી સાથે દયાકાંજાર છે,
 અમ સ્વામીને ગૃહ-આંગણે આઠે પ્રહર જ્યકાર છે.” ૧૪૧

“સાધુપુરૂષને લેશ પણ પરવા નથી તુજ શેઠની,
 સંસારી ને દરકાર એવી હોય છે આ પેટની.
 ગુણગાન ગાવા સ્વામીના સેવક તણો એ ધર્મ છે,
 ને “આય તેનું ગાય.” એ તો કિંકરોનું કર્મ છે.” ૧૪૨
 “ચડોટાઈ મ્હોટે બોલવી સનજન તણું ના કર્મ એ !
 તમને તમારા શેઠને બંને જણાને શર્મ છે.”
 સેવક વદ્યા “સાધુ થયા ! ત્યાં માન ને સન્માન શા !
 જે જે મળ્યું ! જે જે સમય ! સ્વિકારવું અભિમાન શા !” ૧૪૩
 સાધુ રૂપે સાક્ષાત્ સરજનહાર વળતી ઉચ્ચાર્યા,
 “તું દાખલો લે પોતિકો તુજ સ્વામીમાં શાને ભર્યા ?
 સાધુપુરૂષની શોધમાં સેવક કહે કયમ મોકલ્યાં ?
 અર્થાત્ સમજે એજ કે:-મ્હોટમ્ જરા દૃઢયે રહ્યાં.” ૧૪૪
 “બલ્યો ! કહો તમ શેઠને લોજન +કરાવું હોય બે,
 જાતે પધારો તેડવા સાધુ પધારે ઘેર તો.
 નહીં તો સુખેથી શોધી લ્યો બીજો મળે જે કો યતિ,
 હું કે તમે ! બે આપણે કંઈ કોઈ પર બેઠાં નથી.” ૧૪૫
 આ નિરપૃહી શબ્દો સુણી સેવક અવાચક સૌ થયાં,
 આશા નિરાશામય ! વદન ફિકકો ! નિરર્થક શ્રમ ગયાં.
 ગમગીન રહેરે ગૃહ પ્રતિ પરિચારકો પાછા વળ્યાં,
 એ ભગ્નદૃઢથી *ભૂત્યુઓ નિજ શેઠને જઈને મળ્યાં. ૧૪૬

વિસ્તારી વાત બનેલ શેઠ સગાળશાને સૌ કહી,
જે સાંભળીને હર્ષની રેખા મુખે ઝળકી રહી.
જ્યમ હખતો દરિયા વિષે જીવન xખચાવા (ને) શ્રમ કરે,
ને કાપ્ટ કટકો દેખતાં હરખાઈ બાથ લવી ભરે. ૧૪૭

ત્યમ ભકત શેઠ સગાળશાની આશ આંતરની ફળી,
પરમાત્મનનું નામ હઈ ખોલ્યા. “હવે ચિન્તા ટળી.”
“સત્વર ચલો ! એ સંતતા દર્શન કરાવો ભાઈઓ,
પધરાવવા લ્યો પાલખી વાજત્રમાં શરણાઈઓ.” ૧૪૮

“ચંદનક અમીલ, ગલાલ પુખ્ત ભરેલ પૂજનથાળ હો,
જયગર્જના ગર્જવતા દલિભકત સહુ આગળ વધો.”
સાઠી છતાં સુંદર સવારી ચાલવા લાગી પછી,
છે ધન્ય શેઠ સગાળશા ! મોટાઈ-માન મને નથી. ૧૪૯

પ્રેમે પધાર્યાં સર્વ જ્યાં સાધુ રૂપે છે શ્રીહરિ,
તોળી-ચરુ દુર્ગેજ ભરતી દેહ જેણે છે ધરી.
રે ! દેખતાં દાડ્યાં ! અહા ! ચરણે પડ્યાં, વંદન કર્યાં,
“કરજો ક્ષમા અપરાધ મહારો.” ભકત એવું ઉચર્યા. ૧૫૦

“પ્રેમે પધારી સંત હો ! પાવન કરો મમ આંગણું,
સેતા સિંકરો સ્નેહથી એ નર કેવું અમ તણું.
ભોજન કરી ટાળો અમારુ પ્રત તણા ઉપવાસને,
પૂરી કરો અમ દંપતિની આંતરિક અભિલાષને.” ૧૫૧

“હે ભક્ત ! સાંભળ ! તું પ્રથમ આ સંતની બે વાતને,
હિંમત હૃદયમાં હોય જો તો કાલ દેજે તું મહેને.
જે જે કહું, જે જે ચહું, અભિલાષ જે જે—ની કરું,
તે સર્વ પૂરી પાડવા સામર્થ્ય હો ! તો ડગ ભરું.” ૧૫૨

શ્રીકૃષ્ણ ભક્ત સગાળશા બોલ્યા ! “પ્રભુ ! આસા કરો,
આંકી કસોટી પર પ્રથમ શંકા તમારી સહુ હરો.
મુખ—ખંડાર પડતાં બોલ પર આ પ્રાણ પણ કુરબાન છે,
ઇચ્છા હૃદયની પૂરવા શું દાસને કરમાન છે ?” ૧૫૩

“ઇચ્છા અતિ ઉત્કૃષ્ટ છે ત્હારી મહેને જો લઈ જવા,
તો હું કહું ત્યમ કર ! અને તૈયાર છું હું આવવા.
મ્યાનો મનોહર લઈ કરી, શય્યા મૃદુ પથરાવ તું,
સંભાળપૂર્વક દેહ આ એમાં પછી પથરાવ તું.” ૧૫૪

“અર્ધાંગના ત્હારી અને ત્હારે મળી સ્કંધે ધરી,
પ્રેમે ગૃહે પથરાવવો. છે શર્ત એવી આકરી.
માટે મહેને મૂકી તમે....સારો બીજો શોધો કહું,
સ્વપ્ને વળી આ વાતમાં સંમત થશે નહીં તુજ વહું.” ૧૫૫

“ત્હારી ત્રિયા શું શર્ત આ હસતે મુખે સ્વિકારશે ?
દુર્ગંધમય મમ દેહને નિજ સ્કંધ પર એ ધારશે ?
પાળે કદી તું પ્રેમથી હે ભક્ત ! મ્હારી શર્તને,
પણ નાર ત્હારી વિચાર કે કયમ મૂકશે નિજ વર્તને.” ૧૫૬

કરનેડી શેઠ સગાળશાએ નમ્ર વાણી શું કહી,
 “ગૃહ-નાર મ્હારી કોઈ દી આજ્ઞા અમાન્ય કરે નહી.
 વિશ્વાસ એના પર મ્હને છે પૂરતો ! એ છે સતી,
 ખરમેશ માફક પૂજતી દિનરાત પોતાના પતિ.” ૧૫૭

એવું બદી, લીધી રખ....એ ભકતરાજ ગૃહે ગયા,
 ગૃહદેવીને બોલાવીને સહુ સંતના શબ્દો કહ્યા.
 “દેવી ! હવે તું સજ્જ થા ! ત્હારી કસોટી થાય છે,
 આપાત્તકાળે આત્માણું છે કોણું ? તે પરખાય છે.” ૧૫૮

“અવસર અલૌકિક આ મળ્યો, દેવા પરીક્ષા આપણી,
 સંસાર રૂપી ક્ષેત્રમાં સદ્ધર્મ માપે માપણી.
 થાકો નહી, થોભો નહી, દેવી ! હવે કમ્ભર કસો,
 વ્રત આપણું નિભાવવા અવસર મળ્યો, આગળ ધસો.” ૧૫૯

શબ્દો પતિના સાંભળી બોલ્યા સતી ચંગાવતી,
 “શંકા તમારે સ્વામીજી ! ના લાવવી દીલે હતી.
 મસ્તક-મુકૂટ મ્હારાં તમે....હું છું તમારી કિંકરી,
 ‘ભરથાર એ ભગવાન’ ના લોપીશ તમ આજ્ઞા જરી.” ૧૬૦

“મુંઝાવ મા કિંચિત પણ....હું આ ક્ષણે તૈયાર છું,
 આજ્ઞા તમારી નાથ બેડી હાથ શિર ધરનાર છું.
 મ્હારા પ્રતિની લેશ પણ ચિન્તા તમે કરશો નહી,
 દેવો વચન મનમોનતાં....કંઈ દીલમાં ડરશો નહી.” ૧૬૧

પ્રેમે પ્રિયા સાથે પછી આવ્યા અલુણ્ણ જ્યાં હતા,
સામગ્રી તો પહેલાં થકી સેવક સહુ લાવ્યા હતા.
વંદન કરી, પૂજન કર્યું, નર-નાર બંનેએ મળી,
દુર્બળ હતા ઉપવાસથી ટાયા સકળ ગર્ધતી ગળી. ૧૬૨

સંજ્ઞા થતાં એ સંતની સંભાળથી ઉઠાવીયાં,
લોહી ઝરન્તા અંગને મ્યાના વિષે પધરાવીયાં.
રે ! ભક્ત પત્ની ને પતિએ પાલખી સ્કંધે ધરી,
જયધોપણુ સહુ સેવકોએ સ્નેહથી ગર્જ કરી. ૧૬૩

એ દિવ્ય પ્રેમી દંપતી પરિપૂર્ણ કરવા ટેકને,
આનન્દથી લયકી ગયા સહુ શેઠના આ શેઠને.
સદ્ભાગ્ય ક્યાંથી સાંપડે ! આ સંતાનો સેવા મળે !
જેના જરા શા સ્પર્શથી જીવન-મરણ ફેરા ટળે. ૧૬૪

મનમાં વિચાર્યું કે “ હવે ઉપવાસ આજે છૂટશે,
દુર્બળ થયેલા દેહ મંગળમય સજ્જાહો લૂટશે.”
સુંદર કનકને આસને શ્રી સંતને પધરાવીયાં,
નિર્મળ જળે પગ ધોઈ અણ્ણામૃત શિષ ચઢાવીયાં.” ૧૬૫

શિતળ જળે શ્રી શ્યામને સતી સાથ શેઠ સગાળશા,
સ્નેહે કરાવે સ્નાન ! અંતરમાં ઉમળકા બહાલ શાં !
મર્દન કરે છે તેલનું...દુર્ગંધી લૂછે કાયને,
છે ધન્ય ભાગ્ય સગાળશા ! અવસર મળે ના રાયને ! ૧૬૬

રાજા, મહારાજા, મુનિ, સંન્યાસીને જે ના મળે,
લાખો વરસ તપ આદરે પણ છેવટે કંઈ ના વળે.
મુશ્કેલ સેવા શ્યામની સ્હેજે અહાહા ! સાંપડી,
છે ધન્ય શ્રીઠ સગાળશા ! છે ધન્ય આ તહારી ઘડી. ૧૬૭

કાયા લુંછી સંભાળથી પરિધાન વસ્ત્ર કરાવીયાં,
કર પ્રેમથી પકડી પુનઃ આસન ઉપર પધરાવીયાં.
કુમ્ કુમ્ તથા અક્ષત લઈ, પુખ્તો વડે પૂજા કરી,
પ્રેમે ઉતારી આરતી શુભ હોંસ હૈયામાં ધરી. ૧૬૮

આ સંત રૂપી શ્યામના પગલાં પુનિત કયાં થાય છે ?
ઈશ્વર અતિથિ થઈ અહા ! સદ્ભાગીને મૃદુ ભય છે.
દર્શન અતિ દુર્લભ દયાભંડારના કે'વાય છે,
સદ્ભાગ્યશાળી હોય જે શરણું હરિનું સ્હાય છે. ૧૬૯

ભોજન સમય સ્હેજે થતાં પિરસાઈ થાળી સંતની,
કરનેડી શ્રીઠ સગાળશા પાસે ઉભો સેવક બની.
ઈશ્વર-અતિથિ આસને લઈ આચમન બેસી ગયા,
પણ થાળમાં પડતાં નજર....પાષાણુવત્ સાધુ થયા. ૧૭૦

સ્પર્શ્યાં ત્વના એ અન્નને ઉઠી તરત ઊભા થયા,
પત્ની-પતિ ક્ષણભર ન સમજ્યાં ! સ્તબ્ધ બંને થઈ ગયા.
“મહારાજ !” બસ ! ભોજન મ્હેને તલભાર આ કરવું નથી,
જળપુન્દ્ર સરખું પણ હવે આ મુખમાં ધરવું નથી. ૧૭૧

“અટકાવશે ના કેઈ ! જાવા હયો મહને હું જાઉં છું,
 દુર્ગાધમય આ થાળથી હું દૂર થાવા ચાહું છું.”
 “ઉલા રહો, ઉલા રહો,” કહી દંપતિ અટકાવતાં,
 “થોભો ! જરા થોભો !” પડી પગમાં ઉભય થોભાવતાં. ૧૭૨

શ્રીકૃષ્ણ લકત સગાળથા નરમાશથી પાયે પડયા,
 બોલ્યા સ્વગત “હે ઇશ ! મહારાં આ કયા પાયો નડયા ?
 આવ્યું કિનારે વહાણ પણ અફસોરા ! દૂખી જાય છે,
 અપરાધ શું મહારો ! મહને સર્વેશ ! ના સમજાય એ.” ૧૭૩

“મહારાજ ! આવા આકાશ થાવું નહી તમને ઘંટે,
 ભૂલોડુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવે દસ નહી પાછો હડે.
 ‘જીવ માત્ર ભૂલને પાત્ર’ (તો) પામર શું અમેહી સાબમાં !
 મહોટા મને સાધુપુરુષ ! અપરાધની આપો ક્ષમા.” ૧૭૪

“જ્ઞાતે અધોરી સંત હું ભોજન મહને આ ના ખપે,
 આહારી માનવ-માનના સૌ મેલી-વિધાને જપે.”
 “ચિન્તા નહો, રેત જોમ ! પણ પહેલાં અહીં બેસો તમે,
 આશા તમારી પૂરવા આ પ્રાણ આપીશું અમે.” ૧૭૫

સમજાવી સરજનહારને આવ્યો પ્રિયાની પાસમાં,
 ચંગાવતી બુદ્ધિમતી બેઠી હતી ઉલ્લાસમાં.
 સારાંશ સમજાવી દીધો “દેવી ! હવે કો’ શું થશે ?
 શું ધર્મનીતિ બ્રહ્મ થાવા લાલમાં સંજયું હશે !” ૧૭૬

બોલ્યાં સતી ચંગાવતી “સ્વામી ! પ્રતિજ્ઞ સાચવો,
પરમાર્થ માટે પ્રાણ પણ પ્રિયતમ ! ખુશીથી આપવો.
બોલ્યું મુખેથી ઠેલવું એ તો ભયંકર પાપ છે,
સ્પર્શે મહાનતા દેહને નહીં દીલ જેતું સાફ છે.” ૧૭૭

નિજ નારના આ શબ્દથી ઉત્સાહ પાછો આવીયો,
અંદર જઈને એક સેવકને નિકટ બોલાવીયો.
“તું દાસ ! મહારો ખાસ ! આજે આશ ! ત્હારા પર હવે,
સંકટ સમયમાં જોઉં કેવી સ્વામીભક્તિ દાખવે ?” ૧૭૮

“લે ! જાં કસાઈ પાસ ને...લઈ આવ આમાં માંસ તું,
કર કામ ! આજે દાસ તું મહારો નહીં હું દાસ છું.”
આજ્ઞા ચઢાવી શિર સેવક તત્ક્ષણે એ પરવર્યો,
‘ક્યાં જાઉં છું ?’ એવો અરે ! વિચાર શુદ્ધાં ના કર્યો. ૧૭૯

છે ધન્ય શેઠ સગાળશા ! સેવક ત્હને શાખાશ છે,
વિશ્વેશનો ત્યાં વાસ છે....જ્યાં શેઠ તેવા દાસ છે.
આજ્યો પલકમાં લઈ કરી....મસ્તક નમાવી આપીયું,
આવી પહેલું દુઃખ ! માનો હાલમાં તો કાપીયું. ૧૮૦
સંધી ફરી ચંગાવતીએ પ્રેમથી થાળી ભરી,
આરોગવા આ સંતને....કરજોડીને વિનતી કરી.
પાછા પધાર્યા સંત તવ બોલ્યા, “તમારી થાળ ક્યાં ?
જમતો નથી હું એકલો કાતા વિના જાઉં છું જ્યાં.” ૧૮૧

“માટે તમે બંને * સહે બેસો, લગાડો વાર ના,
યજમાનને લૂખ્યા મુકી આ અતિથિ જમનાર ના.”
કપ્યો દૃઢ્યમાં શેઠ વાણી સંતની આ સાંભળી,
અશ્રુભરી છે આંખ, જોડયા હાથ....વાચા ગળગળી. ૧૮૨

“મહારાજ ! હિન્દુ-ધર્મને ખાવાતુ આ ખપતું નથી,
મુખ આ અહિંસા મંત્ર વિણ બીજું કશું જપતું નથી.
હિંસા પ્રભુ એમાં રહી ! એથી અમે ના ખાઈએ,
જો ખાઈએ મહારાજ ! તો હિન્દુ નહી કેંવાઈએ.” ૧૮૩

“સરખાં બધામાં જીવ સૈનો એક ઇશ્વર બાપ છે,
મહોટા થઈ નહાના જીવે સંહારવા એ પાપ છે.
નિજ સ્વાર્થ પાસે કૂર ! કેવા ! ક્ષેત્ર ! કેવી સગાઈ છે,
સમજો મુજેલા શ્રી પ્રભુએ સર્વ સગા ભાઈ છે.” ૧૮૪

“હણવું નહી બતે હણાવું” એજ ઉત્તમ કર્મ છે,
પાલન-અહિંસા એ અમારા હિન્દુઓનો ધર્મ છે.
આ ધર્મના સિદ્ધાંતમાં હો સંત ! કંઈ કેશો નહી,
આજ્ઞા ઉથાપું આપની તો લક્ષમાં લેશો નહી.” ૧૮૫

“તલભાર પણ ત્હારું કથન કાને મૂકેને ધરવું નથી,
આજ્ઞા ઉથાપી બસ હવે ભોજન અહીં કરવું નથી.
તું ભક્ત થઈ ભગવાનનો શું ધર્મને જુઠા ગણે ?
ભોજન વિષે પણ ભેદભાવોને હજી મુખે લાણે !” ૧૮૬

પત્ની-પતિ બંને અરે ! લીધી પ્રતિજ્ઞા પાળવા,
સંમત થયા અંતે અહીં ! નિજ ન્યાત-ધર્મે વટાળવા.
મનમાં મુંઝાતા કંપતી પીરસી અકેકી થાળને,
ઘેઠાં રમરે છે એક ચિત્તે દુઃખી દીન-દયાળને. ૧૮૭

પણ કોળીઓ ભરતાં વધા એ સંત “જુદી વાસ છે,
સમજ્યો ! નથી આ માનવીનું પણ પશુનું માંસ છે.”
રીમાઈને ખાધા વિના પાછા ફરી ઉઠી ગયા,
ઉપવાસી એવા કંપતીની સ્હેજ ના આવી દયા. ૧૮૮

ભૂધર વધા “હે ભક્ત ! શું ધાર્યો પશુ જેવો મહને ?
શું મશ્કરી કરવા અહીં લાવ્યો અલ્યા ! તું સંતને.
તહે છેતળી...હઉં થાવ ! જા...જઈ શોધ જીવતો માનવી,
ભૂખ્યા અમે નરમાંસના વૃત્તિ અમારી દાનવી.” ૧૮૯

નરમાશયી આંસુ ભરેલી આંખથી બોલ્યાં સતી,
“મુંગા ઉભા છો કેમ ? પૂરો સંતની ઈચ્છા પતિ !
વેઝ્યું ! હજીયે વેઝ્યું ! હિંમત કદી ના હારીએ,
સંકટ સમય સર્વેશને સ્વામી સદા સંભારીએ.” ૧૯૦

“નોકા બચેલી ખડકથી શું કાંકરીએ તૂટશે ?
અમૃત પ્યાલું હોઠ પાસે આવીને શું ફુટશે ?
પ્રત આપણું લાંબા વખતનું (આ) ધૂળ ભેગું થઈ જશે,
શોચો ! સહજ મારે બધી સારતા તરેલી વહી જશે.” ૧૯૧

“જાઓ ! પધારો નાથ ! આ મહારાજ ખોટી થાય છે,
 બહેલી વ્યવસ્થા આદરો, કયમ મૌન અવલંબાય છે ?
 ઉજવળ તમારી આખર ને નામ ધોવાઈ જશે,
 આ એક કાળા હાથથી (આખું) જીવન વગોવાઈ જશે.” ૧૯૨

“દરિયો તરી ખાડે ફૂંચ્યા” હા ! એમ આલેખઈ જશે,
 સદગુણ સકળ ઢાંકી ઊભુપ તો (એક) બહાર આ દેખઈ જશે.
 ઇતિહાસમાં ઝીણું છતાંય કલંક આ અંકઈ જશે,
 મનના મનોરથ આપણા મનમાં બધાંયે રહી જશે.” ૧૯૩

દેવી ! મુખેથી બોલવું, “લાવો ! અતિશય રહેલ છે,
 પણ બોલવું જે પાળવું તે....ખરેખર મુશ્કેલ છે.
 જીવતાં જીવત નર-માંસ કે’ દેનાર ક્યાં જઈ શોધવો ?
 ‘તું આપત્તારો જીવ’ ફહી કેને પ્રિયા ! સંબોધવો ?” ૧૯૪

“કાણે જાલે હો કૂંખડો પણ પુત્ર બહાલો સર્વને,
 યુવાન હો કે વૃદ્ધ કિન્તુ જીવ બહાલો સર્વને.
 ગાંડો ગમે તેવો તથાપી ભાઈ એ આત્મીય છે,
 રે ! સેંકડે સત્તાજીને તો પ્રાણ પહેલો પ્રિય છે.” ૧૯૫

“વર્ષો વીતેલાં વૃદ્ધ પણ “મૃત્યુ ગમે.” કે’તાં નથી,
 છઠ્ઠી ધડી સુધી દવા પીધા વિના રે’તાં નથી.
 નિજ જાત વેચે પણ ન વેચે જીવ આજે કોઈએ,
 તેમાં વળી અહીં આપણે તો વધ્ય માટે જોઈએ.” ૧૯૬

સમજી હૃદય-દુઃખ સ્વામીનું ચંગાવતી બોલી તહીં,
“ક્યાં શોધવા સ્વામી ! જવું ? દાસી ઉભી સ્થામે અહીં.
સદ્ભાગ્ય મ્હારું ક્યાં થકી કે સંતને માટે મરું,
ભાવે છરી ! હું હોંસથી હે નાથ ! ગરદન પર ધરું.” ૧૬૭

“બસ બે ઘડી કે બે દિવસ, બે માસ બહુ તો રંગ આ,
એથી વધુ બે વર્ષ કે બાવીસ ! અંતે ભંગ હા !
હંમેશની કાચા, નથી રેતી કદી રેશે નહીં,
મુવા પછી સંભાળ એની કેલ પણ લેશે નહીં.” ૧૬૮

“આવ્યો સમય સોના સમો જે કાયની કીંમત નથી,
તે આજ આવા સંતના ઉપભોગ માટે આવતી.
આત્મા અમર છે, હે પતિ ! ચિન્તા મ્હને એની નથી,
પણ પાળવા લ્યો કામમાં એ ! એક મ્હારી વિનતી.” ૧૬૯

એવું વદી પાસે પડેલી હાથમાં પાળી લીધી,
“નહી ધર્મ મરતાં ચૂકજો.” કહી મારવા ઉઘી કીધી.
ત્યાં તો વદયા “હાં....હાં....” અચાનક છદ્મવેશી શ્રીપતિ.
“હું ઉચ્ચ કોટી સંત સ્ત્રીના માંસને ખાતો નથી.” ૨૦૦

“હત્તભાગ્ય હા !” બોલી નિરાશામય વકન નીચું કરી,
“લ્યો નાથ હા ! અફસોસ !” ફહી પાળી પતિ-કરમાં ધરી.
“સદ્ભાગ્ય ! સ્વામીનાથ ! મ્હારા કર્મમાં નિર્મ્યું નથી,
હત્તભાગ્યીનીને કાજ સેવા સંતની દુર્લભ અતિ.” ૨૦૧

“અવસર મળ્યો શુભ આપને અણમૂલ વાર નહીં કરો,
કામત વિનાનું પ્રાણ-પિંજર સંતને ચરણે ધરો.
સદ્ભાગ્ય સ્વામી ! આપનું ઉપયોગ તનને થાય છે,
શા પૂછ્ય એવાં ! સાધુને એ દાનમાં દેવાય છે.” ૨૦૨

આનન્દથી ધૂરી લીધી એ ભકતરાજે હાથમાં,
માયા મૂકી સંસારની ઝુક્યો જગતના નાથમાં.
“શ્રી-માંસ અણખપતું કદી નર-માંસ આ સ્વીકારજો,
પણ સંતજી ! પાછા જવાનું નામ ના ઉચ્ચારજો.” ૨૦૩

સાધુ વહ્યા “હે ભકત ! તું શું જોઈને જાતે મરે ?
તારા વિના જળ હસ્તમાં લઈ કોણ કૃષ્ણાર્પણ કરે ?
“અર્ધાંગના હું એમની....તૈયાર છું, હે સંત શ્રી !
ચિન્તા તમે કરશો નહીં.” બોલ્યાં સતી સંગાવતી. ૨૦૪

“કાન્તા કરે કૃષ્ણાર્પણ એ દાન હું સેવો નથી,
શ્રી-જાતને સ્વપ્નેય સાધુ સ્પર્શવા દેતો નથી.
એકાન્તમાં અખળા સહે હું સંત ઇર્ષ્ય રેતો નથી,
સુતકી શ્રીઓના દાન લેવા કોઈને કેતો નથી.” ૨૦૫

“આ ધર્મસંકટ શું પ્રભુ !” બોલ્યા પતિ પત્ની તહીં,
ખારી પ્રતિષ્ઠા પાળવા એકે હવે બાકી નહીં.
આપજ કહો ! હે સંત ! કે હું શા ઉપાયો આદરું ?
ઈચ્છા તમારી હોય તો શિર દાસનું ચરણે ધરું.” ૨૦૬

“છે સર્વે સ્વામીભક્ત સેવક ના નહી કેા પાડશે,”
 સર્વેશ-સાધુ કહે, “મ્હને તું દાસ-માંસ ખવાડશે ?
 ખસ થઈ રહું ! જોયો ત્હને જમવું નથી મ્હારે હવે,
 સેવક તણી સરખામણીમાં શું ગણ્યો આ સંતને ?” ૨૦૭
 પગમાં પડીને કરગરે વિનવે પતિ-પત્ની બહુ,
 “આજ્ઞા કરો જાતે ઉઠાવ્યા વિણ કદાપી ના રહું.”
 સાધુ વદ્યા “શાને અદ્યા ! તું વ્યર્થ આ જ્ઞાના કરે !
 છે પુત્ર ત્હારે પેટ જે પળમાં વિપત્તિ આ હરે.” ૨૦૮
 “ખોલાવું ત્હારા બાળને લોજન પ્રબંધ થશે પછી,
 લીધી પ્રતિજ્ઞા પાળવા એકે બીજો રસ્તો નથી.”
 નિષ્કૂર વાણી સંતની પવાણુવત્ હૈયું કરી,
 હતભાગ્ય દંપતી સાંભળે છે આંખ આંસુથી ભરી. ૨૦૯
 બળતા હૃદયથી તાત એ નિજ પુત્રને લઈ આવવા,
 આજ્ઞા કરે છે દાસને શાળા વિષેથી લાવવા.
 સેવક વળ્યો શાળા ભણી ત્યાં ચીસ પાડી કારમી,
 પ્રેમાળ માતા પુત્ર પ્રેમે હાય ! મૂર્છાંગત બની. ૨૧૦
 કેામજ હૃદય કાન્તા તાણું સંસારમાં કેવાય છે,
 વાત્સલ્ય સર્વોત્તમ ગણો તેા માતનું લેખાય છે,
 માખાપથી બાળક-લતામાં પ્રેમ-જળ સીંચાય છે,
 *માળી વિનાના ફૂલડાંની x પાંખડી મીંચાય છે. ૨૧૧

નાભુકે સુમન-સુત-વેલડી ચંગાવતીની આજ આ,
પોવી ઉછેરી પ્રેમથી થાશે હતી ન હતી અહા!
આઘાતકર ભણકાર એ સાધુ-વચનમાં સાંભળી,
એ પુત્રવેલી માવડી કહી “પુત્ર!” પૃથ્વી પર ઢળી. ૨૧૨

નિજ અંકમાં અર્ધાંગનાનો દેહ ધીરથી ધરી,
ઉપચાર કરતા સ્વામીએ અશ્રુ વડે આંખો ભરી.
ત્યાં સંતના શુભ વેશમાં આવેલ જે લક્ષ્મીપતિ.
મનમાં વિચારે “છે અટકા જેલ શેઠ તથા સતી.” ૨૧૩

“નર-નાર તો સંપૂર્ણ નીતિ-ધર્મના પાલક દિસે,
પણ પુત્ર કેવો ધર્મધારી! બાળપુ’ એને વિષે.”
કરવા કસોટી પુત્રની મનમાં વિચાર્યું માધવે,
શાળા પ્રતિ ગાલ્યા ધરીને પ્રહ્લ-વેશ વિભુ હવે. ૨૧૪

છે સંત રૂપે એક! શેઠ સગાળશાના ઘર વિષે,
ને અન્ય રૂપ ધરી પ્રભુ શાળા પ્રતિ જાતાં દિસે.
પોતે અનુચરથી પ્રથમ ત્યાં શ્રી પ્રભુ પહોંચી ગયાં,
ચંગાવતીના પુત્રને એકાન્તમાં થું કહી રહ્યા. ૨૧૫

“હું છું પુરોહિત પરમ મંગલકારી ત્હારી ન્યાતનો,
યજમાન-સુત તું જોળખે! હું મિત્ર ત્હારા તાતનો.
વિપરિત એવી વાત આવી કાઠએ સુજને કહી,
“છે જાન જોખમમાં” ત્હને ચેતાવવા આવ્યો અહીં. ૨૧૬

“હું છું શુભેચ્છક તાહરો આ વાત સાચી માનજે,
મૃત્યુ થવાનું આજ તહારં ચેતજે ! સંભાળજે.”
આ શબ્દ કાયર સાંભળી કરબોડી ચેલેયો કહે,
“મહારાજ ! મૃત્યુ શું પ્રચત્નોથી કદી અટકી રહે ?” ૨૧૭

“નહારો ગમે ત્યાં પણ ન મૂકે કાળદૂતો કોઈને,
ઝડપે નહી મૃત્યુ કદી તમને તપાસી બેઠને.
આજે અગર કાલે જવા બેઠું પછી એ જાય છે,
આ જીવગાની ફાની ક્યાં હંમેશની કેવાય છે ?” ૨૧૮

“મૃત્યુપૂરીમાં જન્મનારાં તે બધાં મરનાર છે,
કર્મે લખ્યું તે થાય એમાં કોઈ શું કરનાર છે ?
માયાવી આ સંસારના સુખડાં મળે પ્યારાં નથી,
મૃગજળ સમા આ રંગ સહુ હંમેશના મહારાં નથી.” ૨૧૯

“માટે હિતેષી ! હર્ષપૂર્વક આપ પંથે પરવરો,
મહારા જીવન કે મૃત્યુની ચિન્તા જરાયે ના કરો.
હું મહોતથી ડરતો નથી, જે બહેલું માડું એકલા,
આધીન રે'વું ઇશ્વરીલીલા અકળ એ સર્વદા.” ૨૨૦

સજ્જન પિતાના સદ્ગુણી સુતના વચન આ સાંભળી,
હરખ્યાં હૃદયમાં ઓ હરિ....અભિલાષ અંતરની ફળી.
બોલ્યા બહુરૂપી “હબ્બુ હે વત્સ ! તું તો બાળ છે,
ક્યાંથી અનુભવ એ તહને કેવો અને શું કાળ છે ?” ૨૨૧

“જે કાળ આગળ ભલભલા ભડવીર પણ કાંપી ગયા,
ભડ ભીળમ જેવા દિગ્વિજય કરતા જ્યહાં હાંસી ગયા.
એ કાળ ! લેશે જીવ ! ખીજું શું ? બકો એ સ્કેલ છે,
સાક્ષાત્ દર્શન થાય (ત્યારે) હિંમત ધારવી મુશ્કેલ છે.” ૨૨૨

“સંસારના સુખદુઃખના સ્વાદો પૂરાં કીધાં નથી,
માનવ-જીવનની મોજ ને લ્હાવા હજી લીધાં નથી.
ખીલતી ઉઘડતી તું કળી, અણસમજી કૂમળું ખીજ છે,
નાશાનને શું જ્ઞાન એ ? દુનિયા અરે ! શું ચીજ છે ?” ૨૨૩

“સ્પર્શ્યા ન માયા-મોહ શું સ્ત્રી, સ્નેહ, ને સંસાર છે ?
તું બાળખુદ્ધિનો હજી...તહારે સમજવાં વાર છે.
માનવ-જીવન આ લોકમાંહી અલભ્ય ને અણમૂલ છે,
મળશે ન વારંવાર એ એળે ખુવે તો ભૂલ છે.” ૨૨૪

“બેમૂલ હીરો હાથમાં કીંમત તહને ઠાડી નથી,
સસ્તી સુલભ આ સૃષ્ટિમાં માનવ-જીવન હોડી નથી.
મૃત્યુખિછાના પર પડેલા વૃષ્ણને પણ પ્રિય છે,
આ વિશ્વમાં સૌથી વહાલી એક વસ્તુ જીવ છે.” ૨૨૫

“એ મોંઘી વસ્તુ સ્કેજમાં ખોવા થયો તૈયાર શું ?
હે અદ્યખુદ્ધિ બાળ ! કંઈ તો અંતરે વિચાર તું !
મૃત્યુ વિષે શી છે મજા ? કોને અખર સ્વર્ગે જશે ?
જો અધમયોનીમાં ગયો ભલેચૂકે તો શું થશે ?” ૨૨૬

“મહારાજ ! મા મૂઝાવ ! હું મૃત્યુ થકી ડરતો નથી,
વિશ્વાસ પૂરો છે, વિધિનો લેખ તે કરતો નથી.
મૃત્યુલયેથી ન્હાસવું એ બાયલાનું કામ છે,
આલીંગવું આનન્દથી એમાંજ મહારું નામ છે.” ૨૨૭

એવું વદીને આવતા સેવક સમીપે સંચર્યો,
નિર્ભયપણે મસ્તક નમાવી વિપ્રને પાછો કર્યો.
સેવક વદ્યો “હે ભાઈ ! આપૂના કહ્યાથી આવીયો,
ઠકતર લઈ ઘર આવવા, સંદેશ તમને કા’વીયો.” ૨૨૮

‘આપૂ’ ફક્ત એ અક્ષરી એ નામ જ્યાં કાને પડ્યું,
આદેશપાલક પ્રેમભીનું મ્હેં પછી નહી ઉઘડ્યું.
ગુરુદેવની લીધી રજા સેવક સહીત ગૃહે ગયો,
માતા-પિતા ને પુત્રનો ગૃહ-આંગણે ભેટો થયો. ૨૨૯

શ્રી નન્દનન્દન નરહરિ એને જતો જોઈ રહ્યાં,
‘છે ધન્ય ત્હારો જીવ !’ વચનામૃત અંતરથી કહ્યાં.
“છે ધન્ય શેઠ સગાળશા ! છે ધન્ય ત્હારી જાતને !
છે ધન્ય કૂળદીપક જણ્યો ! આંગાવતી સમ માતને.” ૨૩૦

આશિષ આપી ઇશ અંતરધ્યાન ત્યાંથી થઈ ગયા,
ને તાત, માત, સહીત સુત-મેળાપને નિર્ણી રહ્યા.
આવી પિતાને પુત્ર એ પગમાં પડી ભેટી પડ્યો,
પણ પ્રેમવેલો તાત આજે ભેટતાં શાને રડ્યો ! ૨૩૧

આશ્ચર્ય પામ્યો પુત્ર ! એ રડતી નિહાળી માતને,
અવલોકતાં આંસુ ભરાયાં ભગ્ન-હૃદયી તાતને.
વિહ્વળ બની દોડી જનેતા પુત્રને લેટી પડી,
પ્રેમાળ કર શિર ફેરવી મુખચંદ્ર નિર્ખીને રડી. ૨૩૨

“હે માત ! એ તો કે’ મ્હને કે દુઃખ શું ? શાનો દુઃખો ?
બાપુ ! તમે પણ ઘેર્ય રાખી કેમ ના આંસુ લુહો ?
બોલ્યા વિના અંતર તાણું તમ કબ્દ આ સમજાય શું ?
બોલ્યા વિના શું રોગ ! હર્દીને દવાઈ અપાય શું ?” ૨૩૩

કારણ પૂછે છે પુત્ર (પણ) કે’વા જીલ ઊપડતી નથી,
શોધી વળો આ રોગની કયાંયે દવા જડતી નથી.
થાક્યો પૂછીને પુત્ર પણ ઉત્તર ફક્ત ‘આંસુ’ મળ્યો,
ત્યારે અધીરો પુત્ર સોગન પોતિકા એ હઈ વળ્યો. ૨૩૪

સોગન દીધાથી પુત્રવત્સલ દંપતિ છાના રહ્યા,
આકંઠ છોડી પુત્રને એકાન્ત સ્થાને લઈ ગયા.
શ્રીકૃષ્ણ ભકત સગાળશા બોલ્યા કંઠણ હેયું કરી,
“દેવી ! કહે તું વાત વિસ્તારી લઈ આવું છરી.” ૨૩૫

હેયું રહે ના હાથ તોપણ આંસુઓને વશ કર્યાં,
એકાન્તમાં મા-પુત્રને મૂકી અને પગલાં ભર્યાં.
કરભેડી એલેયો વદ્યો, “માતા ! હવે બોલો તમે,
હર્દી તમારા દીલનો શો રોગ છે ? બોલો તમે.” ૨૩૬

રે ! ગદગદિત કંઠે પછી વાણી જનેતા ફૂલી રહી,
અવિરામ આંસુધાર આંખેથી હજુય વહી રહી.
સાધુ તણી એ યાયના નિષ્કૂર કહી વિસ્તારથી,
ભેટી પડી માતા અડા બોલી પછી શું પ્યારથી. ૨૩૭

“તું બોલ મહારા બાલુડાં ! સાધુ ! ભૂખ્યા એ દાનના,
છે ધર્મ સંકટ ! બે મહા ! વ્રત-ભંગ ને સુત-જાનના.
પણ પાળતાં પ્રિય પુત્રનો પરલોક પ્રાણ સિધાય છે,
તુજને બચાવા જાઉં તો એ સંત પાછા જાય છે.” ૨૩૮

“વર્ષો તણું જે વ્રત અખંડિત આજ તે ખંડાય છે,
ન્યાયી પ્રભુના રાજ્યમાં નિર્દોષ તું કંડાય છે.”
આ શબ્દ માના સદ્ગુણી પુત્રે બરાબર સાંભળ્યા,
બોલ્યો સ્વગત “સદ્ભાગ્યશાળી ! સંત આ આવી મળ્યાં.” ૨૩૯

“માતાજી ! મંગળ કાર્ય આ શાને તમે આંસુ ભરો ?
કીંમત વિનાની કાય આ પરલોકહિતમાં વાપરો.
ધનભાગ્ય મ્હારું કયાં થકી ? હું સંતને માટે મરું,
પ્રત્યંગ મ્હારું હોંસથી હું એમને અર્પણ કરું.” ૨૪૦

“કાયા ભલે જશે ! પરંતુ કીર્તિ રે'શે સર્વદા,
છા પ્રાણ પરલોકે જતો ! પણ નામના પૂઠે સદા.
હું માત ! આ સંસારમાં ! લાવ્યા કશું ના લઇ જવું,
સારું નમરું નામ કેવળ જગતમાં મૂકી જવું.” ૨૪૧

“બાળક તમારો નમ્ર હું મમ જન્મદાતા આપ છો,
 આત્મા નહીં પણ અંગના માલીક ને માળાપ છો.
 *મારો તમે xતારો તમે પાળો છવાડો પણ તમે,
 ઉત્કૃષ્ટ પદ માળાપનું આજ્ઞાંકીત બાળક અમે.” ૨૪૨

“સુખદુઃખ સહી ! ભૂખ્યા રહી પણ પ્રેમથી ઉછેરતાં,
 ધિક્કાર દુઃખો એમનાં સંતાન જે ના ફેડતાં.
 સદ્ભાગ્ય મ્હાડું ક્યાં થકી કે આપની ખેલાં મરું,
 ‘પણ પાળતાં ઋણમૂકત થાતાં પૂણ્ય શુભ સંચય કરું.” ૨૪૩

“માટે તમે માયા અને આંસુ ઉભય મા ! પરહરો,
 હસ્તે મુખે ને હેતથી આ ગરદને છૂરી ધરો.
 મમ દેહના ભોજન પડે સંતુષ્ટ સાધુને કરો,
 ‘તમ પુત્ર-આશા પૂરશે પરમેશ !’ નહીં આંસુ ભરો.” ૨૪૪

નિર્ભય વચન આ પુત્રના અંગાવતીએ સાંભળ્યા,
 હર્ષાશ્રુ આંખેથી વહ્યાં સંશય તથા કષ્ટો ટળ્યાં.
 ભેટી પરમ પ્રેમે ફરી ચુમી કરી બોલી પછી,
 “હે પુત્ર ! તું હા પાડશે.” આશા ન અમને એ હતી.” ૨૪૫

“અમ ટેક આગળ તુરંત તહારા જનને પણ રહેં ગણ્યો,
 માળાપની ભક્તિ ! ખરેખર ! ભાઈ ! તું ઉત્તમ ભણ્યો.
 છે ધન્ય આજ્ઞાધીન આવા દીકરા જે ઘેર છે,
 આવી પ્રભુની મહેર જ્યાં ત્યાં રોજ લીલાલ્હર છે.” ૨૪૬

ત્યાં ભક્ત આવીને વહ્યા “દેવી!” લથડતી જીભથી,
 હે આ છરી ને માર, વાર હવે નહીં આવે સતી.”
 આપી છરી નિજ નારને ભૂમિ ઉપર થાળી ધરી,
 અશ્રુભરી આંખે જનેતા જોઈ રહી સુત ને છરી. ૨૪૭

ગરદન નમાવી ઘુંટણે કરજોડી એલેયો પડ્યો,
 મુખચંદ્ર હસમુખ અહા! મરતાંય છેવટ ના રડ્યો.
 એના સદ્ગુણની વદન પર શોકની છાયા નથી,
 હૃદયે હવે સંસાર-તૃણા, મોહ કે માયા નથી. ૨૪૮

છેલ્લી વખત એ પ્રેમઘેલી માત હા! લેટી પડી,
 છેલ્લી વખત એ સ્નેહઘેલાં તાતની આંખો રડી.
 છેલ્લાં મળી લેટી ચૂક્યાં એ પુત્ર-પત્ની ને પતિ,
 છેલ્લાં પ્રણામ કરી ચૂક્યાં નિજ આશને એ કંપતિ. ૨૪૯

રે હાથ! ખૂની કંપતો જનની છતાં હિંમત ધરે,
 રોકી હૃદયના આંસુઓ મન વાળવા યત્નો કરે.
 કેમજા હૃદય કાન્તા તણું સૌથી વધુ કેવાય છે,
 તેમાંય આ તો પુત્ર-મા! આઘાત કયમ સ્હેવાય એ! ૨૫૦

કંઈ કળ્પથી પાળેલ ગોના પ્રાણ પાલક કયમ હરે!
 માતા તણે એ હાથ નિર્બી પુત્ર-મુખ પાછો કરે.
 ભાસે તિમિરમય આ જગત! એકે દીશા ના સૂજતી,
 કાંતીલ કટારી હાથમાં ઝાલેલ થર થર મૂજતી. ૨૫૧

વિધવિધ ઉપાયે વારતી વાત્સલ્યના નિજ વેગને,
પણ હાય ! છેવટ ફાવી ના ! આ ટાળવા ઉદ્દેગને.
ગ્રીવા-નિકટ લાવી છરી પાછી ફરી પણ લઈ લીધી,
“ના....ના....નહી નિબૂર થાશે કાર્ય.” ફહી ફેંકી લીધી. ૨૫૨

એ પુત્ર-પ્રેમી માત પાછી પુત્રને બાઝી પડી,
“બેટા ! ચીરંજીવી રહે !” બોલી બની પાગલ રડી.
“પ્રિય બાળ ! જગમાં સાંભળ્યું ? જનની કહાપી જન લે ?
નવ માસ રાખી પેટ પાળ્યા પુત્રનો હા ! પ્રાણ લે !” ૨૫૩

“માતા ! જીવનદાતા ! બને ધાતા પછી તો થઈ રહ્યું,
માળી બની ચંદ્ર ચમન બેધ્યાનથી તો થઈ રહ્યું.
રક્ષક બને લક્ષક ફસાઈ મોહમાં તો થઈ રહ્યું.
પાલક બને પલયાઈ સંહારક પછી તો થઈ રહ્યું.” ૨૫૪

“કેવાં જનતથી જળ સીંચી મહેં જે ઉછેરી વેલડી,
કાપું કૂહાડીના પ્રહારે કેમ ! પ્રેમે વેલડી.
હોતે રમાડયો હાથમાં....તેમાંજ શું છૂરી ધરું ?
પ્રેમે ચૂમ્યા છે ગાલ જે તે શી રીતે સૂકા કરું ?” ૨૫૫

“મીઠાં અમી વર્ષાવતી આંખો કરું શું અંધ હું ?
‘માતા’ મીઠા શબ્દો કહેતું મુખ કરું શું બંધ હું ?
કાન્તિ મનોહર ઝમકતી નિસ્તેજ થાયે શી રીતે ?
પરમેશ ! મહારા પુણ્ય પર આ જુલમ હા ! કેવો વિતે !” ૨૫૬

“વાતસદય પ્રેમે અંકમાં કોને સુવાડીશ હું હવે ?
“બા ! ભૂખ લાગી.” બોલ કાલાં કોણ એ કે’શે મ્હને ?
છૂટી નિશાળેથી અહા ! તું આવતો ગૃહ-મંદિરે,
રહામી જઈ લેટીશ હું આજે હવે કોને અરે !” ૨૫૭

“સંતાપ કે કંઈ શોકની છાયા કઠાપી થાય જો,
તુજ બાલ-ધેલા બોલ કાલાંથી તરત વિસરાય તો.
એકાન્તનો આધાર એવો એકનો તું એક છે,”
તવ પુત્ર બોલ્યો, “માત મ્હારાથી વધુ પણ ટેક છે.” ૨૫૮

“માયા અને મમતા બધી મ્હારા ઉપરથી પરહરો,
સાધુ જુએ છે વાટ ! વ્યર્થ વિલંબ માતાં નહી કરો.
સંતાનથી પણ શબ્દ બોલેલાં વિશેષ મુખે ગણો,
ને નિષ્કલંકીત ને અખંડિત નિયમ રાખો આપણો.” ૨૫૯

“આંખો કરી દયો બંધ ! થઈને અંધ ! છૂરી ઉચકો,
જેથી કરી રહેરો તમે મ્હારો નહી નિર્ણી શકો.
નયને દીઠાનું ઝેર કેવળ દેખતાનું દુઃખ વધે,
આંખો મીંચી અંધા થતાં માલમ પડે કાળું બધે.” ૨૬૦

બહુ બહુ કહ્યું, પણ હાથ એ જનની તણો ના ઉપડે,
એવી દૃઢચહીન કોણ મા (જે) સંહારતા સુત ના રડે.
પાપાણુ-હૈયાં પણ અરેરે ! પીગળી રડતાં દિસે,
શું દૃઢચદ્રાવક દ્રશ્ય ! શ્રેષ્ઠ સંગાળશાના ગૃહ વિષે ! ૨૬૧

નિજ માત ! નાહિંમત થતી ! નિર્ખી સુપુત્રે સત્વરે,
 છૂરી સ્વહસ્તે લઈ ઉગામી મારવા ગ્રીવા પર.
 ત્યાં તો પિતા વચમાં પડ્યાં નિજ હસ્તમાં તે લઈ લીધી,
 ઘુંટણ પડેલા પુત્રને સંહારવા ઉઘી કીધી. ૨૬૨
 આંખો મીંચી અંગાવતીએ થાળ હા ! નીચે ધર્યો,
 એ પુત્રવત્સલ તાત મ્હોટા શબ્દથી ત્યાં ઉચર્યો.
 “ન્યાયી જગતના નાથ ! હઉં અંતિમ પરીક્ષા આપને,
 કે:-ટેક આગળ તુચ્છ ગણના “પુત્ર વ્હાલો આપને.” ૨૬૩
 આંખો મીંચી એ ભકત તાતે ઘાવ ગરહન પર કેર્યો,
 પાણુ પાળવા નિજ પુત્રનો એ પ્રાણ પ્યારો પાથર્યો.
 પ્રેમે પ્રતિજ્ઞા-યજ્ઞમાં નિજ પુત્રને હોમી લીધો,
 રાતા રૂધીરના રંગમાં એ થાળને રંગી લીધો. ૨૬૪
 બેભાન દેવીને પતિ દુઃખી દીલે સાવધ કરે,
 શ્રી કૃષ્ણ ભકત સગાળશા હિંમત દીલી હૈયે ધરે.
 પાણી વહન પર છાંટીને નિજ નારને બેઠી કરી,
 પ્રેમાળ પત્ની ને પતિએ આંખ આંસુડે ભરી. ૨૬૫
 રડતે હૃદય થાળી લઈને એ રસોડે પરવરી,
 પણુ દિવ્ય મુખડું પુત્રનું બેતાં ફરી હિંમત સરી.
 માતે છુપાવ્યું નિત્ય સુત-મુખચંદ્રને અવલોકવા,
 ભોજન બનાવ્યું ધડ તણું એ સાધુને સંતોષવા. ૨૬૬

સ્વામી સતી તે સંત ત્રણ જમવા બિરાજ્યાં સાથમાં,
અવિનાશીએ આજ્ઞા કરી “લ્યો ગ્રાસ પહેલો હાથમાં.”
માતા-પિતાએ હાથમાં નિજ પુત્ર-માંસ અરે ગ્રહ્યું,
પણ હાથ ! આરોગાય ના ! સર્વાંગ હા ! કંપી રહ્યું. ૨૬૭
આંખો મીંચીને હાથ નિજ લાવ્યા ઉભય હોઠો સુધી,
કોટી ઉપાયે કોળીઓ મુખમાં પ્રવેશ્યો ના કદી.
નેત્રો સજળ એ સ્નેહભીનાં શ્રી હરિ નિર્ખી રહ્યાં,
કિન્તુ તણ કરુણા કસોટી કાજ શું શબ્દો કહ્યાં. ૨૬૮

“હે દાનવીર સગાળશા ! લોજન મ્હને કરવું નથી,
આ પિરસેલા પાત્રથી મમ પેટને ભરવું નથી.
ત્હારી ત્રિયાએ પૂછી જો ! મસ્તક છુપાવ્યું ચોરીથી,
પણ વાત રે’ અજ્ઞાત ના ! આ સુસ સંત અઘોરીથી.” ૨૬૯

“જો સ્વચ્છ સુન્દર અગ્ર એવો ભાગ તે રે’વા હર્ષ,
અવશેષતુ લોજન ધનાવી પીરસ્યું થાળી મહી.”
એવું વહી વિશ્વેશ જ્યાં એ થાળ ત્યાગી બાય છે,
ત્યાં તો પુનઃ પત્ની-પતિ એ સંત-ચરણો સ્થાય છે. ૨૭૦

સ્વામીતણી આજ્ઞા ચઢાવી મસ્તકે ઉઠ્યાં સતી,
અશ્રુભરી કણ એક જોયું જનનીએ એ શિર-પ્રતિ.
એ હાથમાં ઉંચકી સતીએ ખાંડણીમાં તે ધર્યું,
ને છૂંદવા નિષ્કૂર સાંબેલું અહા ! ઉંચુ કર્યું. ૨૭૧

સાધુ અને એ શેઠ બંને દ્રશ્ય આ જોઈ રહ્યાં,
 ચંગાવતી સ્થંભી ગઈ જળબુન્દ હોયનથી વહ્યાં.
 મુખચંદ્ર મોહક પુત્રનું જનની તણી દ્રષ્ટે પડે,
 કર સ્થંભતા ! સાંભેલુ સાથે ખાંડણી પાણુ શું રડે !” ૨૭૨

શ્રી કૃષ્ણ ભકત સગાળશા એ ! કાણુ વિષે સમજી ગયો,
 ગદ્ ગદ્ સ્વરે અર્ધાંગનાને માર્ગ બતલાવી રહ્યો.
 પ્રાણેશ્વરી ! એ પુત્રનું મુખચંદ્ર ઉંધુ ફેરવો,
 હિંમત ધરો ! મીચો નયન એ પર નજર ના ઠેરવો.” ૨૭૩

જે જોઈ મોહક-મુખડું કર્તવ્યચ્યૂત થતી હંતી,
 જે જોઈ સાંભરતી સ્મૃતિ ! નીરે નયન ભરતી હતી.
 તે ! દિવ્ય દર્શનભાગને માતા હવે ઉંધો કરી,
 ખાંડી રહી, ત્યાગી દયા, હિંમત હવે હેંચે ધરી. ૨૭૪

રડતી નિહાળી નારને સાધુ ફરી શું ઉચર્યાં,
 શું મન વિનાના દાન આવાં આપવાં નિશ્ચય કર્યાં ?
 દયો છો પરાણે દાન ! એવું નામનું લેવું નથી,
 થોભ્યો અહીં બેહુદ હવે કાણુભર ઉભા રેવું નથી.” ૨૭૫

“મરજી અગર જે હોય ભોજન-દાન દેવા આપની,
 આકંઠ છોડી આ પળે અભિલાષ પાળો સંતની.
 શૃંગાર સોજ ધરી સુશોભિત અંગ પર ચંગાવતી,
 મંગળઅસંગ સમાન ગાતાં ગીત આ રાંધો સતી.” ૨૭૬

શબ્દો સૂણી આ સંતના અંતર વિમાસે દંપતી,
“ભગવાન ! શું અમ ટેકની પૂરી પરીક્ષા થઈ નથી ?”
આજા પતિની મેળવી શણગાર સોળ સતી ! સજે,
સાંખેલુ લઈને ખાંડતાં ભક્તિ-પદે ભૂધર ભજે. ૨૭૭

આનન્દની છાયા સતીના ચંદ્ર શા વદને હજે,
પણ અંતરે તો હાય ! ભડ ભડ અગ્નિના ભડકા બજે.
ગાતી ભજન ભગવાનનું એને અહા ! સ્મરતી હતી,
રે ! સ્હાય માટે શ્રી હરિને સતી કરગરતી હતી. ૨૭૮

ખાંડી અહા ! તૈયાર રાંધીને કર્યું ચંગાવતી,
આરોગવાં બેઠાં ફરી દિનનાથ સાથે દંપતિ.
અંતર વદે અખિલેશનું “નર-નાર તમને ધન્ય છે,
આ લોકમાં તમથી અધિક નહીં ભકત કોઈ અનન્ય છે.” ૨૭૯

કીધી કસોટી આટલી તો પણ ધરાયા ના પ્રભુ,
છેલ્લી કસોટી આંકવા સંશય કરી બોલ્યા વિભુ.
“થોભો ! તમે પત્ની-પતિ ! ધારૂં હવે છો વાંઝીયા,
આ અન્ન સ્હારે ના ખપે ! શીદ થાળને અભડાવીયાં ?” ૨૮૦

“સંતાનહીન મનુષ્ય જગમાં સર્વથી નિન્દાય છે,
મુખ-દર્શને એના અમંગળ-ચિહ્ન આલેખાય છે.
ભિક્ષુક, સાધુ સંત એના અન્નને ના ખાય છે,
સાચો કહે “સંતાનહીનની સદ્ગતિ નહીં થાય છે.” ૨૮૧

આ શબ્દ સુણતાં વારને ચંગાવતી ઉભા થયાં,
 બે હાથ ! બેડી સાથ ! બહુ આવેશથી શબ્દો કહ્યાં,
 “હે સંત ! થોભો સ્હેજ મહારા શબ્દ આ બે સાંભળો,
 ક્રીધા વિના પૂરી પરીક્ષા ને પ્રતિતિ કયાં પળો ?” ૨૮૨

“હે સંત ! મહારા પુત્રના લોહી તમે માટે વહ્યાં,
 સમબવશે ? સંતાનહીન અમે પછી કયાંથી રહ્યાં ?
 કિન્તુ તમારો એજ સંશય છેદવા તૈયાર છું,
 વંધ્યા નથી ! સમજ્યાં અતિથિ ! ગર્ભવંતી નાર હું.” ૨૮૩

“ખટ માસનું અર્લક હજી મમ પેટમાં હેયાત છે,
 વંધ્યા તમે જેને કહો તે એક બાળની માત છે.”
 આ શબ્દના ઉચ્ચારની સાચી પ્રતિતિ આપવા,
 લીધી છરી નિજ હાથમાં સંશય પ્રભુને કાપવા. ૨૮૪

જ્યાં જાય “જે જે પારખું !” બોલી ઉદરમાં મારવા,
 ત્યાં સાધુ રૂપે શ્રી હરિ ધાયાં સતીને તારવા.
 કદુપને બેડોળ તે પણ માત્રમાં પલટઇ ગયાં,
 સાધુ નહી સાક્ષાત્ સરજનહાર હા ! શોભી રહ્યાં. ૨૮૫

શુભ શંખ, ચંક્ર, ગદા, ચતુર્ભુજ પદ્મધારી શ્રી પ્રભુ !
 પ્રકટયા પિતાંબરધારી સુન્દરશ્યામ ! વિશ્વપતિ વિભુ !
 રે ! મંત્રમુગ્ધ સગાળશા તેમજ સતી ચરણે પડયાં,
 “અવનીપતિ ! ના ઓળખ્યાં કરજો ક્ષમા.” કેતાં રડયાં. ૨૮૬

દીધાં શુભાશિર્વાદ સ્નેહે લક્ષ્મણસહ માધવે,
હેતે ઉઠાડી બેઠને પ્રેમે પ્રભુ બોલ્યાં હવે.
“હે દિવ્ય પ્રેમી દંપતી ! લક્ષ્મણ થકી જીત્યો મહેને,
વરદાન મનગમતા દઉં છે છૂટ માગો આપને !” ૨૮૭

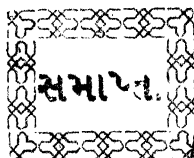
“ભગવાન ! લક્ષ્મણની માથું કરગરી લક્ષ્મણ સદા,
સંકટ સમય સંભારતાં આવી વિદારો આપદા.”
સ્નેહે સ્વીકારી અર્જુન શામળીયે “તથાસ્તુ” ત્યાં કહ્યું,
જ્યાં મહેર માધવની થઈ ત્યાં સાંભળ્યું બાકી રહ્યું !” ૨૮૮

“પોકાર “ચેલૈયા !” કર્યો શ્રી કૃષ્ણજીએ જ્યાં જરી,
“આવ્યો પિતાજી !” બોલતો હાજર થયો હસતો ફરી.
માતા સહર્ષે દોડીને નિજ પુત્રને બાઝી પડી,
આકાશમાંથી પુષ્પ-વૃષ્ટિ સાથે નહોત ત ગડગડી. ૨૮૯

* * * * *

દાનેશ્વરી કરણે સ્વયં ભોજન-પ્રતિજ્ઞા જે લીધી,
પરમાત્મનને તે તણી પૂરી કસોટી દઈ લીધી.
શ્રી કૃષ્ણજીએ દાખલો આ લક્ષ્મણને મહોટો ધર્યો,
ને લક્ષ્મણના હૃદયને સંશય સકળ સ્નેહે હર્યો. ૨૯૦

આલોકમાં સત્કર્મથી સુખ લોગવી એ દંપતિ,
સ્વર્ગે સિધાવ્યા ! નામના કિન્તુ યશસ્વિ છે હજી.
મ્હોટા મને ભૂલી ભૂલો કરુણાનિધિ, દેજો ક્ષમા,
અભ્યર્થના એ ! પ્રાર્થના ! વન્દન ! પ્રણામો “પુષ્પ”ના. ૨૯૧

(એક અદ્ભુત હિટેકટીવ નવલકથા.)

◀▶ શયતાની લીલા ▶◀

(સચિત્ર.) —: યાને :— (સચિત્ર.)

▶▶ “ઝેરીલી નાગાણુ.” ◀◀

(નવ આનાની ટીકીટો બીડો.) ‘શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય.’

પ્રયોજક:—“પુષ્પ.” ટાવર રોડ-મુસ્ત.

મુસ્ત-ઘાટાના પુલ ઉપર આવેલા ‘શંકર’ પ્રી. પ્રેક્ષમાં
નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે “ શ્રી નવજીવન
પુસ્તકાલય”ના માલીક હરીલાલ જીવણલાલ
ઠક્કર માટે છાપી.

